

BASININ GÖZÜNDEN (AKŞAM, ULUS VE VAKİT) CHP’NİN 1943 TARİHLİ 6. KURULTAYI VE TÜRK SİYASİ HAYATI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

*The 6th Congress of the CHP in 1943 from the Perspective of the Press
(Akşam, Ulus and Vakit) and Its Evaluation in the Context of Turkish
Political Life*

Enes Mert Demir

Dr., Gazi Üniversitesi, Türkiye
e-mail: enesmertdemir@gazi.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-2661-9421

Near East Historical Review

14/2, October / Ekim 2024
e-ISSN: 2717-6363 (Online)
www.nehrreview.com

Article Type - Makale Türü : Research Article / Araştırma Makalesi
Received Date - Geliş Tarihi : 06.09.2024
Accepted Date - Kabul Tarihi : 18.10.2024
Pages - Sayfa : 185 - 212

doi : <http://dx.doi.org/10.29228/nehrreview.78226>

Citation - Atıf : Enes Mert Demir, “Basının Gözünden (Akşam, Ulus Ve Vakit) Chp’nin 1943 Tarihli 6. Kurultayı Ve Türk Siyasi Hayatı Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Near East Historical Review*, 14/2, October, 2024, pp. 185 – 212.

BASININ GÖZÜNDEN (AKŞAM, ULUS VE VAKİT) CHP’NİN 1943 TARİHLİ 6. KURULTAYI VE TÜRK SİYASİ HAYATI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

*The 6th Congress of the CHP in 1943 from the Perspective of the Press
(Akşam, Ulus and Vakit) and its Evaluation in the Context of Turkish
Political Life*

Enes Mert Demir

Dr., Gazi Üniversitesi, Türkiye
e-mail: enesmerdemir@gazi.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-2661-9421

Öz

CHP (Cumhuriyet Halk Partisi), Cumhuriyet’in ilk çeyreğinde tek parti olarak iktidarı üstlenmesi ve yasama organı TBMM’nin büyük bir bölümünü temsil etmesiyle Türkiye’de siyaseti yöneten ve ona yön veren yegâne mercii olmuştur. Hükümet-Parti birlikteliğinin yaşandığı bu dönemde, düzenlenen parti kurultayları/genel kongreler de Türk siyasi hayatında kritik bir yer tutmuştur. Bu süreçte gerçekleştirilen CHP kurultayları, iktidar partisi olunmasının da etkisiyle hem parti hem de ülke için büyük siyasi toplantılar olarak telakki edilmiştir. Nitekim bu toplantılarda alınan kararların; idari uygulamalara yansıdığı, devlet ve millet açısından önemli sonuçlarının olduğu görülmektedir. Söz konusu kurultaylar arasında; İkinci Dünya Savaşı yıllarına denk gelen ve CHP’nin tek parti döneminde gerçekleştirdiği son büyük kongre, 8 Haziran 1943 tarihli 6. Büyük Kurultay olmuştur. Savaş’ın devam etmesi nedeniyle savunma ve güvenlik konularının da ön plana çıktığı kurultay, dönemin basınında geniş ölçüde yer almış; alınan kararlar ve verilen beyanlar basın yoluyla gün gün takip edilmiştir. Bu makalede; CHP’nin 6. Kurultayının; öncesi, gerçekleşme safhası ve sonuçları ile Türk siyasi tarihindeki önemi ve etkisinin özgün bir çerçevede ortaya konulması hedeflenmiştir. Konu, kurultayı detaylarıyla yansıtmayı ve araştırmanın sınırlılığı bakımından dönemin önde gelen gazeteleri (Ulus, Akşam, Vakit) ile parti dokümanları ve ilgili araştırma eserleri kaynak alınarak hazırlanmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular nitel araştırma metoduyla, dönemin iç ve dış siyasi atmosferi çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: CHP, Parti Kurultayı, İsmet İnönü, Türk Siyasi Hayatı, İkinci Dünya Savaşı.

Abstract

In the first quarter of the Republic, the CHP (Republican People's Party) became the sole authority governing and directing politics in Turkey by assuming power as the sole party and representing a large part of the legislative body, the Grand National Assembly of Turkey. In this period of government-party unity, the party congresses/general congresses organised also had a critical place in Turkish political life. The CHP congresses organised during this period were regarded as major political meetings for both the party and the country due to the fact that the CHP was the ruling party. As a matter of fact, the decisions taken at these meetings were reflected in administrative practices and had important consequences for the state and the nation. Among the congresses in question, the 6th Grand Congress dated 8 June 1943 was the last grand congress held by the CHP during the single party period, which coincided with the Second World War. The Congress, where defence and security issues came to the forefront due to the ongoing war, was widely covered in the press of the period; the decisions taken and statements made were followed day by day by the press.

This article aims to reveal the importance and impact of the CHP's 6th Congress in Turkish political history with its preceding events, the stage of its realization and its results in a unique framework. The subject is based on the leading newspapers of the period (Ulus, Akşam, Vakit), party documents and related research works in order to reflect the congress in detail and to limit the limitations of the research. The findings obtained in the study were evaluated within the framework of the domestic and foreign political atmosphere of the period with the qualitative research method.

Keywords: Turkish Republic, Multi-Party Political Life, Elections, Democratic Party, Mugla

1. Giriş

CHP (Cumhuriyet Halk Partisi), Büyük Millet Meclisi'ndeki Birinci Grubu (Müdafaa-i Hukuk Grubu) oluşturan mebusların desteğiyle Millî Mücadele'nin lideri ve Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında 9 Eylül 1923 tarihinde "Halk Fırkası" adıyla kurulmuştur. Partinin oluşumu, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin partiye dönüştürülmesiyle gerçekleşmiştir. Parti, 10 Kasım 1924'e kadar "Halk Fırkası", bu tarihten sonra "Cumhuriyet Halk Fırkası" 1935 yılında ise "Cumhuriyet Halk Partisi" adını almıştır. Bu arada Parti, 1. Kurultayını 4-11 Eylül 1919 tarihleri arasında düzenlenen Sivas Kongresi olarak kabul etmiştir. Dolayısıyla 1927'deki Kurultay, Cumhuriyet devrindeki ilk parti kongresi gözükmeye rağmen 2. CHP Kurultayı olarak kaydedilmiştir. 1927 yılında toplanan CHP 2. Kurultayında, partinin altı okunda yer alan ilkelerden cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık ve laiklik ilkeleri kabul edilmiş; 1935'teki Kurultay'da ise devletçilik ve devrimcilik/İnkılapçılık ilkeleri parti tüzüğüne eklenmiştir.¹

Neticede CHP'nin, 8 Haziran 1943 tarihli 6. Kurultayı'na kadar beş olağan ve bir olağanüstü kurultay gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu kurultaylar şöyledir:

- 4-11 Eylül 1919 tarihli Sivas Kongresi 1. Kurultay,
- 15 Ekim 1927 tarihli 2. Kurultay,
- 10 Mayıs 1931 tarihli 3. Kurultay,
- 29 Mayıs 1935 tarihli 4. Kurultay,
- 26 Aralık 1938 tarihli 1. Olağanüstü Kurultay ve
- 29 Mayıs 1939 tarihli 5. Kurultay.

Kurultay tarihleri göz önüne alındığında normal kurultaylar, dört yıllık aralıklarla rutin olarak partiler kanunu gereği icra edilirken, 26 Aralık 1938 tarihli 1. Olağanüstü Kurultay, Cumhurbaşkanı ve CHP Genel Başkanı Atatürk'ün vefatı üzerine yapılmıştır. Bu kurultayda Atatürk "Ebedi Şef", CHP'nin yeni Genel Başkanı ve Reis-i Cumhur (Cumhurbaşkanı) İsmet İnönü ise "Değişmez Genel Başkan ve Milli Şef" ilan edilmişti.²

Parti nizamnamesine göre büyük kurultayların üyeleri şunlardı: parti genel merkez yönetim kurulu üyeleri, (genel idare heyeti üyeleri), partili milletvekilleri, il başkanları, vilayet/il kongrelerince seçilen ikişer ve partiye üye sayısının 10.000'i geçtiği illerdeki fazla her 10.000 üye için ayrıca genel kongrede seçilen birer delege.³ Bu açıdan kurultayların, partinin yönetimi/genel merkez ile taşra teşkilatını bir araya getiren büyük toplantılar olduğu ifade edilmelidir.

Kurultayları önemini ortaya koyan parti nizamnamesinin (parti tüzüğü) 33-43. maddeleri, büyük kurultaya ilişkin esasları belirtmekteydi. Buna göre büyük kurultay da ülkeye ve partiye ait her konu görüşülebilirdi. Bunun yanı sıra Başbakan ve bakanlar da büyük kurultayda hazır bulunur ve icabında genel kurula veya çağrıldıkları encümenlere izahat verirlerdi.⁴ Böylece parti tüzüğüne göre ülkeyi yöneten kabine mensuplarının kurultayda da sorumlulukları vardı. Bu da

¹ Metin Heper, *Türkiye'nin Siyasal Hayatı*, Doğan Kitap, İstanbul 2011, s. 173-174; CHP Resmî Sitesi, "CHP Tarihi", <https://chp.org.tr/chp-tarihi>, erişim tarihi: 07.08.2024.

² web.archive.org, "CHP'nin Kurultaylar Tarihi", <https://web.archive.org/web/20200719125726/https://www.cnnturk.com/2010/turkiye/05/22/chpnin.kurultaylar.tarihi/577149.0/index.html>, erişim tarihi: 07.08.2024.

³ C.H.P VI. ncı Büyük Kurultayın Tetkine Sunulan Nizamname Projesi, Ankara, 1943 s. 15-16.

⁴ C.H.P VI. ncı Büyük Kurultayın Tetkine Sunulan Nizamname Projesi, s. 15-20.

CHP kurultaylarının Türk siyasi hayatındaki etkisini ortaya koymasına bakımından kaydadeğer bir husus olarak zikredilmelidir.

Ayrıca kurultay nizamnamesi incelendiğinde pek çok maddede “Değişmez genel başkana” atıf yapıldığı ve Cumhurbaşkanı da olan CHP Genel Başkanı'nın yüksek yetkilerle donatıldığı görülmektedir.⁵ Öte andan partinin büyük kurultayından önce vilayet/il kurultayları yapılmakta, bu kurultaylarda alınan ve yerel talepleri de içeren çeşitli kararlar, parti genel merkezine iletilmekteydi. Genel merkezce incelenen ve uygun görülen dilekler ise büyük kurultayın gündemine alınmaktaydı. Bu kapsamda 6. Büyük Kurultay öncesinde de birbirinden farklı konularda 2.100 adet talebin geldiği; bunların ilgili bakanlıklar ve kamu kurumlarının faaliyetlerine göre tasnif edildiği ve toplam 637 başlıktan oluşan bir doküman olarak “*Vilayet Kongreleri Dilekleri Hülasası*” adıyla kurultaya sunulduğu takip edilmektedir.⁶

Görüldüğü üzere CHP kurultayları, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'nin devlet, millet ve siyaset hayatını şekillendirmede etkili bir rol oynamıştır. Bu anlamda CHP'nin 6. Kurultayı, İkinci Dünya Savaşı yıllarında icra edilen önemli kurultaylardan biri olup dönemin politikalarının aydınlatılmasına katkı sağlaması bakımından ehemmiyet arz etmektedir. Kurultayın icra edilme tarihi, 28 Şubat 1943 tarihli genel seçimlerinin sonrasındadır. Haliyle CHP'nin -seçime tek parti olarak girse de- yüksek katılımlı bu seçimle iktidarını bir kez daha pekiştirdiği bir dönemde icra edilen bu kurultayın, Türk siyasetine etkileri de önemli olmuştur. Keza Kurultayın, Avrupa'da Savaş'ın tüm şiddetiyle devam ettiği ve Türkiye'nin çevresinin ateşten bir çember olduğu bir süreçte olması, savunma ve güvenlik politikalarının ön plana çıkmasına ve devlet yöneticilerinin de yaptıkları konuşmalarda bu konuya değinmelerine neden olmuştur. Tüm bu önemine binaen söz konusu 6. CHP Kurultayı'nın Türk siyasetine ve Türk demokrasisine yansımaları bağlamında incelenmesinin bu alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda makalede, çalışmanın sınırlılığı da dikkate alınarak örneklem olarak seçilen dönemin önde gelen ve tirajı yüksek gazetelerinden Ulus, Akşam ve Vakit Gazetelerinin penceresinden kurultayın her safhasıyla nasıl görüldüğü incelenmiştir. Böylece iktidar partisinin, en temel dayanak noktası olan kurultay kararlarının belirleyici/yönlendirici etkilerine dikkat çekilmesi amaçlanmıştır. Keza kurultayın, siyasette ve ülke açısından ne denli ehemmiyetli olduğunun basın eliyle Türk kamuoyuna nasıl aktarıldığı da ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

2. Kurultay Süreci ve Yansımaları

2.1. Kurultay Öncesi Gelişmeler

CHP'nin 1943 tarihli kurultayından önce yapılan seçimlere değinmek yerinde olacaktır. Bu kapsamda ifade etmek gerekirse CHP (Cumhuriyet Halk Partisi) 28 Şubat 1943 tarihli seçimlere tek parti olarak girmişti.⁷ Parti, halkın karşısına yegâne seçenek şeklinde çıksa da ilk defa bu seçimde, illerde seçileceklerden fazla aday göstererek kendi vekil adaylarının rekabet etmesini sağlamıştı. Nihayetinde % 80 katılımın olduğu seçimler sonuçlanmıştı. Seçimi müteakip toplanan Meclis, 8 Mart 1943'te İsmet İnönü'yü bir kez daha Cumhurbaşkanı olarak seçmişti.⁸

⁵ Aynı yer.

⁶ Sezai Kürşat Ökte, *CHP Vilayet Kongrelerinin Parti Politikalarına Etkileri 1930-1950*, İleri Yayınları, İstanbul 2022, s. 239.

⁷ Cumhuriyetin ilanından sonra 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, 1930'da ise Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulsada bu partilerin varlığı kısa sürmüştü. Çok partili yaşama geçiş denemelerinin akim kalmasıyla CHP, 1945'e kadar ülkeyi tek parti olarak yönetmişti. Bkz. Metin Heper, *Türkiye'nin Siyasal Hayatı*, s. 175.

⁸ Kadri Unat, “Tek Parti Döneminin Son Genel Seçimi: 1943 Seçimleri ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin Seçim Propagandaları”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (56), Bahar 2015, s. 235-236, 244-245.

Seçim sonrasında CHP için bu defa en kapsamlı faaliyet, partinin en önemli organı olan kurultayın toplanmasıydı. Bu kurultaylarda esasında partinin ana organı olan genel başkanlık kurulunun kararları ele alınıyor ve oylanıyordu.⁹ Bir bakıma Bakanlar Kurulunun aldığı kararlarda tek parti devrindeki TBMM hangi fonksiyonu üstleniyorsa, parti yönetiminin aldığı kararlarda da kurultay buna benzer bir rol üstleniyordu. Dolayısıyla kurultaylar, parti yönetimi için yürütülecek politikada bir meşruiyet alma merkeziydi.

Kurultaya yönelik hazırlıklara çok geçmeden başlanacaktı. Bu bağlamda CHP'nin 6. Kurultayı'nı daha iyi anlamlandırabilmek için bir önceki kurultayı olan ve 1939 yılında gerçekleştirilen 5. Kurultayı'nda alınan önemli kararlardan bahsetmek yerinde olacaktır.

Söz konusu kurultayda pek çok karar alınmakla beraber, Türk siyaset hayatına ve demokrasiye etkisi itibarıyla alınan temel kararlar şöyleydi:

- Parti genel başkan vekilinin değişmez genel başkan tarafından atanması,
- Parti'de müfettişlikler ile kurultayda seçilecek 21 milletvekilinden oluşan ve parti içerisinde denetim yetkisini haiz "Müstakil Grub"un oluşturulması,
- 1936'da başlatılan parti-devlet iş birliği uygulamasından vazgeçilmesi,
- İşleri Bakanı'nın partinin genel sekreteri, valilerin il başkanı olması uygulamasının terk edilmesi,
- Parti üyeliği yaş sınırının 18'den 22'ye çıkartılması ve memurların partiye üyeliğinin yasaklanması gibi hükümler kabul edilmiş ve parti tüzüğüne eklenmişti.¹⁰

Bunların yanı sıra -partinin totaliter uygulamalardan dönüş bağlamında- 5. Kurultay'da tüzükte yapılan değişikliklerle İşleri Bakanı'nın CHP Genel Sekreteri, Valilerin ise CHP İl Başkanı olması uygulamasına son verilmişti.¹¹

Görüldüğü üzere CHP, klasik demokratik yönetimler açısından antidemokratik olarak tanımlanacak bazı uygulamalara sahip olsa da kademeli olarak bunları yumuşatmaya veya kaldırmaya başlamıştı. Bu değişikliklerin gözlemlendiği sürecin ardından icra edilen CHP'nin 1943 tarihli 6. Kurultayı'nda da bu açılımın devamı niteliğinde adımlar atılacaktı.

Öte yandan 6. Kurultay sürecinde devam eden İkinci Dünya Savaşı, bilhassa Avrupa Cephesi'nde ve sınırlarının hemen ötesinde yoğunlaşmıştı. İngiltere-ABD bloğunun, Türkiye'yi savaşa dâhil etmeye yönelik çabaları da artmıştı. Haliyle, Türkiye her açıdan müteyakkız bir vaziyetteydi.¹² Bu çerçevede 6. Kurultayda, siyaset ve parti içi konuların yanı sıra ulusal savunma ile dış politika konularına da temas edilecekti.¹³

Nitekim kurultay hazırlıklarına geçilince Müdâfaa-i Milliye Vekâleti (Millî Savunma Bakanlığı) tarafından kurultayda savunma ve güvenlik konularının gündeme geleceği öngörülmüştü. Söz konusu hususlara ilişkin vekâlet tarafından, Başvekâlete (Başbakanlığa) bir yazı gönderilmişti. Buna göre Türk ordusu, vatan savunması için hazır ve gerekli güce sahipti. Bir yandan öz savunma sanayi kaynaklarından diğer yandan müttefik ve dost ülkelere gelen

⁹ Hakkı Uyar, *1923'ten Günümüze CHP Tüzükleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme*, Tüses Yayınları, İzmir 2000, s. 19.

¹⁰ Metin Heper, *Türkiye'nin Siyasal Hayatı*, s. 176; web.archive.org, "CHP'nin Kurultaylar Tarihi", <https://web.archive.org/web/20200719125726/https://www.cnnturk.com/2010/turkiye/05/22/chpnin.kurultaylar.tarihi/577149.0/index.html>, erişim tarihi: 07.08.2024.

¹¹ Hakkı Uyar, *1923'ten Günümüze CHP Tüzükleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme*, s. 11.

¹² Selim Deringil, *Denge Oyunu İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*, Türk Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 187-198.

¹³ Sevda Mutlu, "Tek Parti Döneminde Parti-Devlet Bütünleşmesine Bir Örnek: "Dilek Sistemi", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 29 (86), Temmuz 2013, s. 62-63.

modern harp araç gereçleri ile daha da kuvvetlenmekteydi. Bu sistemlerin kullanımı için ihtiyaç duyulan personel ülke içinde ve dışarıda yaptırılan araştırmalardan istifadeyle yetiştirilmekteydi. Öte yandan tahkimat noktaları, hava meydanı ve diğer tesisler, her türlü savunma esaslarına uygun hazırlanmıştı ve hazırlanmaya devam ediyordu. Sürekli değişen yeni silah sistemlerine ve taarruz konseptine karşı bu tesisler takviye edilmekte ve yenilenmekteydi. Türk ordusu, barınma, iâşe, giyim ve sağlık bakımından da gerekli her türlü donanımına sahipti. Bakım ve ikmal işleri de sürekli bir anlayışla yapılmaktaydı.¹⁴

Söz konusu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Millî Savunma Bakanlığı, Türk ordusunun hâlihazırda vatan savunmasına; personel, silah-cephane ve mühimmat ile lojistik, iâşe, ikmal dâhil bütününüyle hazır olduğunu ve bu imkân ve kapasitenin artırılması için çalışıldığını vurgulamıştı.

2.2. Kurultay Hazırlıkları

CHP Kurultayı, hazırlıklara başlamasından itibaren CHP'nin tek parti olarak iktidarda bulunması sebebiyle dönemin basınında/gazetelerde geniş bir şekilde yer almıştı. Dönemin hemen hemen tüm gazeteleri kurultaya ilişkin haberlere yer vermişti. Bunların başında gelen ve CHP'ye yakınlığıyla bilinen Ulus Gazetesi; öncesi, gerçekleşme safhası ve bitimindeki yansımalarıyla kurultayı tüm detaylarıyla duyurmuştu. Keza-Ulus kadar olmasa da iktidar çizgisinde yayımlar yapan- Vakıf Gazetesi de kurultay öncesi hazırlıklar ve kurultaya ilişkin bilgileri verirken, -nispeten daha ortada yayımlar yapan- Akşam Gazetesi ise kurultayın başlangıcı ve devam eden günleri hakkında malumatlar vermiş, kurultaydan kesitler aktarmıştı.

Kurultay öncesi sürece bakıldığında; Vakıf Gazetesi'nin 1 Haziran 1943 tarihli baskısında sürmanşetten şu noktalara temas edilmişti:

- Milli Şef ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün parti kurultayında iç ve dış meselelere ilişkin mühim bir konuşma yapacağı,
- Parti nizamnamesinde (tüzük) yapılacak değişikliklere ilişkin bir taslak proje hazırlandığı,
- Parti kurullarına ilişkin üyelerin seçileceği,
- Vilayetlerden gelen ve âdet olan *dilek layihalarının* kurultaya takdim edilmek üzere hazırlandığı,
- Kurultayın yaklaşık bir hafta boyunca çalışmalarına devam edeceği ve bu süreç boyunca kurultay üyeleri şerefine devlet konservatuarı tarafından çeşitli temsiller verileceği.¹⁵ Bu bakımdan kurultayın mahiyeti ve içeriğine dair bilgilere yer vermişti.

Vakıf, 3 Haziran'daki baskısında ise kurultaya ilişkin; 8 Haziran'da toplanacak Kurultayın; memleketin mesuliyetini elinde tutan CHP'nin en yüksek ve salâhiyetli kuvvet kaynağı olduğu, bu açıdan hem partililer hem de devlet ve millet için kutlu bir hadise olacağı ve gerekli hazırlıkların tamamlandığı belirtilmişti. Haberde ayrıca CHP Kurultayının, "*Millî Şef İsmet İnönü'nün kutlu başkanlığı altında toplanacağı*" hususuna dikkat çekilmişti. Haberin devamında CHP'nin önceki kurultaylarına ilişkin tarihi bilgiler verilmiş, özellikle 1939 tarihli 5. CHP Kurultayı'nda kabul edilen parti programının önemli maddeleri hatırlatılmıştı.¹⁶ Görüldüğü üzere burada da kurultayın, parti ve ülke için önemine dikkat çekilmişti.

Ulus Gazetesi ise 3 Haziran 1943 tarihli baskısında, toplanacak kurultayı vesilesiyle Almanya'nın National Zeitung Gazetesi'nin bir makale yayımladığını, Anadolu Ajansının

¹⁴ BCA, Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü Fonu, 30.10.0.0/56.343.17.

¹⁵ "Millî Şef Parti kurultayında mühim bir nutuk söyleyecekler", *Vakıf*, Sayı 9083, 1 Haziran 1943, s. 1.

¹⁶ "C.H. Partisinin büyük kurultayı için bütün hazırlıklar tamamlandı", *Vakıf*, Sayı 9083, 3 Haziran 1943, s. 3.

Almanya Muhabirine dayanarak bildirmiş ve makalenin içeriğini paylaşmıştı. Adı geçen yazıda şu ifadeler yer alıyordu:

“Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin ve onun yerine geçen Cumhuriyet Halk Partisinin, Türk Devletinin siyasi bünyesi içinde oynamış olduğu muazzam rol belirtildikten sonra deniliyor ki: Cumhuriyet Halk Partisi dört yıllık bir fasıladan sonra bu harp içinde ilk defa olarak Altıncı Kurultayını yapmak üzere Ankara’da toplanıyor. Bu toplantı Türk Devletinin sınırları önünde de duraklamamış olan en ağır sarsıntıların vukua geldiği bir devirde yapılmaktadır.

Bu Kurultay gerek devlet gerek millet hayatının her sahası ile ilgili olmak üzere gelecek yılların iş programını öteden beri hazırladığına göre, bu toplantı hususıyla bu sırada büyük bir ehemmiyet kazanmaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi Devletin bünyesi ve vatanın kurtarıcısı rolüne bundan böyle de devam ettikçe bu kurultayın ehemmiyeti o nispette büyümektedir.”¹⁷

Anlaşılabileceği üzere Alman Gazetesi, CHP’nin Türkiye’nin siyasi hayatındaki belirleyici etkisine atıf yaptıktan sonra İkinci Dünya Savaşı’nın en buhranlı en yoğun şekilde devam ettiği bir süreçte bu kurultayın gerçekleşmesine dikkat çekmişti. Esasen kurultayın, parti için olduğu kadar da ülke için de rolü büyüktü. Özellikle her tarafı ateşten bir çemberle sarılıken Türkiye’deki iktidar partisinin kurultay yapabilmesi kıymetliydi.

Öte yandan Türk basını da kurultayın başlamasına yönelik haberleri duyurmaya devam ediyordu. Kurultaydan bir gün önce (7 Haziran 1943) Vakit Gazetesi, kurultaya ilişkin haberinde; Cumhurbaşkanı İnönü’nün konuşmasıyla açılacak olan 6. Büyük Kurultay’ın; Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesindeki büyük konferans salonunda gerçekleştirileceğini, salonun milletvekilleri ve vilayetlerden gelen parti mensuplarının katılımı ile dolacağını belirtmiş; bütün dünyanın harp ateşi içinde yandığı bugünlerde düzenlenecek kurultayın barışsever ve mesut Türkiye’nin bahtiyar bir hadisesi olacağına dikkat çekmiştir.¹⁸ Bu bakımdan CHP’nin 6. Kurultayı gerek Türk basını gerekse yabancı basında yer bulduğu, CHP Kurultaylarının devlet ve millet hayatını ilgilendiren önemli kararlara imza atması bakımından ehemmiyet arz ettiği, bunun Savaş’ın yıkıcı etkisine rağmen yapılabilmesinin değeri vurgulandığı belirtilmelidir.

2.3. CHP 6. Büyük Kurultayı’nın Başlaması

CHP’nin 6. Büyük Kurultayı 8 Haziran 1943’te Ankara’da toplanmıştı. Kurultayın ilk gününde gazeteler, kurultaya geniş yer ayırmıştı. Ulus Gazetesi, Büyük Kurultayın bugün başlayacağını ve yaklaşık 1 hafta süreceğini duyurmuştu. Gazete başyazarlarından Falih Rıfkı Atay, “6. Büyük Kurultay” başlığıyla kaleme aldığı yazısında; herhangi bir memlekette bir milleti bu kadar geniş temsil edecek başka bir toplantı olmadığını belirterek kurultayın önemini ifade etmişti. Yine Hasan Reşit Tankut’un “6. Kurultay Açılırken” başlıklı yazısı ise Cumhuriyet rejiminin erdemlerini anlatan ve CHP idaresi ile Cumhurbaşkanı İnönü’ye övgüler içermektedir.¹⁹

Vakit Gazetesi ise Kurultay haberini ilk sayfadan ve sürmanşetten Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün fotoğrafıyla vermişti. Kurultayın saat 10.00’da İnönü’nün konuşmasıyla açılacağını ve konuşmanın radyodan verileceğini duyurmuştu. Ayrıca haberin alt kısmında CHP Genel Başkan Vekili Başvekil (Başbakan) Şükrü Saraçoğlu ve CHP Genel Sekreteri Memduh Şevket Esendal’ın fotoğrafları da yer almıştı. Haberin devamında; CHP Kurultaylarının büyüklüğüne, mahiyetine ve önemine dikkat çeken şu ifadeler zikredilmişti:

¹⁷ *Ulus*, 3 Haziran 1943, s. 1-2.

¹⁸ “At yarışları - Büyük kurultay”, *Vakit*, Sayı 9089, 7 Haziran 1943, s. 2.

¹⁹ *Ulus*, 8 Haziran 1943, s. 1-3.

“Cumhuriyet Halk Partisi Kurultayları her toplantısında Kemalizm rejiminin kurduğu halk idaresi esasları üzerinde çalışarak gelecek dört yılın ana programlarını hazırlayan ulusal bir kurumdur. Büyük Kurultaylar iç politikanın ve devlet yönetiminin yakından ilgilendiği maddeler konular üzerinde kararlar alarak parti teşkilâtının ve hükûmetin çalışmalarını halka mal edegelmişlerdir. Her Kurultayı bu yolda özenli başarılar ve neticelerle sona ermiştir. Altıncı büyük Kurultayın da başarılı geçeceği ve hayırlı kararlar alacağı muhakkaktır.”

Haberdan de anlaşılacağı üzere CHP Kurultaylarının hem partinin iç işleyişinde hem de iktidarın iç ve dış politika programında belirleyici bir etkisi bulunduğu vurgulanmıştır.

Aynı sayfada Gazete'nin başyazarlarından Asım Us da köşe yazısında; İkinci Dünya Savaşı'nın en ateşli safhasının devam ettiği bu süreçte toplanacak 6. CHP Kurultayı'nın her zamankinden daha çok ehemmiyet arz ettiğine dikkat çekmiş, CHP'nin kuruluş sürecinden bugüne kadar yaptığı hizmetleri ve tarihi serüvenini övgü dolu bir üslupla dile getirmişti.²⁰ Gazetenin 2. sayfasında ise vilayetlerden kurultaya iştirak edecek partililerin isimleri il il gösterilmişti.²¹

6. CHP Kurultayına ilişkin Akşam Gazetesi ise 8 Haziran 1943 tarihli gazetesinde manşetten *“Parti Kurultayı toplandı. Millî Şef sık sık alkışlanan mühim bir nutuk söyledi”* başlığıyla kurultayın başlangıcını okuyucularına şöyle açıklamıştı: *“Cumhuriyet Halk Partinin altıncı büyük kurultayı bugün saat onda Dil, Tarih, Coğrafya fakültesinde toplanmıştır. Salon çok kalabalıktı. Balkonda ecnebi devletlerin elçileri bulunuyordu. Evvelâ Başvekil B. Şükrü Saraçoğlu alkışlar arasında kürsüye gelmiş ve: “Arkadaşlar 6'ncı kurultayı açabilmek için yoklamaya başlayınız.”*

Habere göre; söz konusu ifadelerden sonra kurultay yoklaması yapılmıştı. Yoklamanın tamamlanmasını müteakip CHP Genel Sekreteri Memduh Şevket Esenalp söz almış; kurultay için iki reis vekili seçilmesi lâzım geldiğini söyleyerek Meclis Reisi Abdülhalik Renda ile Trabzon Mebusu Hasan Saka'yı teklif etmişti. Her ikisinin de seçilmesi ittifakla kabul olunmuştu. Reis vekillerinden sonra 8 kâtip seçilmiş; akabinde Millî Şef (Cumhurbaşkanı İsmet İnönü), şiddetli alkışlar arasında salona girmişti. Böylece 8 Haziran 1943 tarihli 6. CHP Kurultayı Cumhurbaşkanı ve CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün açılış konuşmalarıyla resmen başlamıştı.²² Görüldüğü üzere Akşam Gazetesi, kurultayın açılışını aşama aşama aktararak okuyucularıyla buluşturmuştu.

Akşam Gazetesi, İnönü'nün konuşmasını, *“Reis-i Cumhur ve Cumhuriyet Halk Partisi Değişmez Genel Başkanı İsmet İnönü, partinin 6. Kurultayı'nı aşağıdaki nutuklarıyla açmıştır.”* başlığıyla vermiş ve devamında konuşmasını alt başlıklar altında tasnif ederek paylaşmıştı. Buna göre İnönü, *“Giriş”* başlığı altında; 6. Kurultayı açmaktan duyduğu memnuniyeti dile getirerek partilileri selamlamış; Atatürk'ü şükran duygularıyla anmış; bu kurultayın emsalleri gibi milletin gelişmesi ve yükselmesine yönelik çalışmalarda değerli bir hatıra bırakacağını belirtmişti. Bu bakımdan İnönü, ilk sözlerinde kurultayın ehemmiyetine atıf yaparak konuşmasına başlamıştı.

“Geçen Dört Yıl” başlığı altında ise bir süreç değerlendirmesi yapmıştı. Buna göre dört yıllık süreç boyunca Büyük Millet Meclisi, ülkenin yüksek çıkarlarını en zor şartlar altında koruyabilmişti. Esasen millete hizmet işini, en ciddi bir vazife duygusu ile yerine getirme gayreti Meclis'in daima ruhunda bulunuyordu. Halkın her derdi, Meclis'in derdi durumundaydı.

²⁰ “Cumhuriyet Halk partisi altıncı kurultayı bugün açılıyor”, *Vakit*, Sayı 9090, 8 Haziran 1943, s. 1.

²¹ “Parti kurultayı üyeleri”, *Vakit*, Sayı 9090, 8 Haziran 1943, s. 2.

²² “Parti Kurultayı toplandı, Millî Şef sık sık alkışlanan mühim bir nutuk söyledi”, *Akşam* Numara 8848, 8 Haziran 1943, s. 1.

Meclis, bu şekilde bir taraftan millet meseleleriyle alakadar olurken aynı zamanda genel siyasette de hükûmetin bütün organlarının aksaksız bir şekilde çalışması için büyük çabalar ortaya koymuştu. Meclis'te partinin gruplarının çalışmaları, hükûmeti başarılı kılmak üzerine gelişmişti. Bu sayede hükûmet de omuzlarındaki ağır yükü taşıyabilmişti. Burada bir önemli teşekkür de müstakil gruba edilmeliydi. Zira kurultay aldığı vazife gereği parti içi muhalefeti oluşturan bu grup, fikirlerini söylerken hükûmete yardımcı olmayı da ihmal etmemişti. Bu grubun iyi bir geleceği olduğuna ve tek parti içinde bir gözetim teminatı vereceğine inanılmaktaydı. TBMM'nin bu ana esaslardaki varlığı ve çalışması, milletin mukadderatını kolay ve zor zamanlarda en iyi şekilde idare edebilme noktasındaki sağlam yapısının ve gücünün de göstergesiydi. TBMM'nin, gelecekte de millî iradenin gerçek dayanağı ve başarı kaynağı olacağına yürekten inanılmaktaydı.²³

İnönü'nün konuşmasının bu bölümünde, TBMM'nin ve CHP Hükûmetinin Türk milleti için zor zamanlarda önemli görevler üstlendiğini ve bundan sonra da milletin refahı için çalışmaya devam edeceğini dile getirdiği görülmektedir. Bunun yanı sıra CHP içinde kurulan Müstakil Grubun, geçen dört yıllık sürede Meclis'te Hükûmetle ahenk içinde faydalı bir gözetim görevi ifa ettiğine dikkat çekmişti.²⁴

“Türk Milletinin İtibarı” başlığı altında hükûmetin geçen dönemde karşılaştığı meselelere atıf yapmıştı. Fakat bu meseleleri bugüne çözerek ulaştırmanın ne kadar zor olduğu da malumdur. Her şeyden önce millî güvenliğin, sağlam temeller üzerinde olması hükûmeti oldukça meşgul etmişti. Dünya Savaşı'nın ve uluslararası siyasetin türlü gelgitleri arasında Türk milletinin itibarı ve gücü şerefle yükselmişti. İçinde bulunulan türlü sıkıntıların çeşitli etkileri altında bu noktaya ulaşmanın önemi anlaşılmalıydı ve bu yüzden hükûmet iftihar ediyordu. Hükûmetin bütün gayretleri ana meseleler üzerinde yoğunlaşmıştı. Bu bağlamda dış emniyetin korunması, ülkenin savunulması, esas üretim meseleleri ve ülkeye büyük sıkıntılar veren geçim zorluğuna çözüm bulma ve şu ana kadar görülen ağır hazine ihtiyacını, sıkıntısını giderme hükûmet işlerinin başlıcalarıydı. Zikredilen sebeplerden ötürü hükûmet zor şartları altında çalışıyordu fakat milletin vaziyeti soğukkanlılıkla değerlendirip karşılaması için her ana mesele hakkında bilgilendirmeyi önemli görüyordu. Bunun yapılması sayesinde hükûmet sıkıntıları hafifletecek koruyucu tedbirleri güvenli almaya başarmıştı. Haliyle geleceğe yönelik güçlü ümitler beslemek pek tabiiydi.²⁵ Konuşmanın bu bölümünde İnönü'nün, Türk milletinin selamet ve emniyetinin sağlanması yani İkinci Dünya Savaşı'na dâhil olunmamasının hükûmetin en çok ilgilendiği meselelerden biri olduğunu vurguladığı görülmektedir. Bununla birlikte Savaş'ın neden olduğu üretim sorunları ve halkın geçim derdi gibi ekonomik sıkıntılara değindiği; hükûmetin zor şartlar altında da olsa bu konuda tedbir almak için çalıştığını dile getirdiği takip edilmektedir.

İnönü, “Hedefimiz Sulhu Korumak” başlığı altında ise İkinci Dünya Savaşı karşısında Türkiye'nin tutumuna değinmişti. Bu kapsamda Türkiye, savaş devam etse de yurttan sulh ilkesini güdüyordu. Hükûmet, ülkenin güvenliği ve savunması için hazır ve kararlıydı. Bununla birlikte icabında hem insan hem mali bütün kaynaklardan istifade ederek milletin varlığına korumak üzere vazife icra etmeye mecbur olduğu biliniyordu. Savaş'ın ne zaman ve ne şekilde biteceği tahmin edilemezdi. Sadece bitinceye kadar değil sonrasında da ne gibi yeni sorunlar çıkaracağını da kestirmek kolay değildi. Zira hâlihazırdaki ülkeler arasındaki kan

²³ “Parti Kurultayı toplandı, Millî Şef sık sık alkışlanan mühim bir nutuk söyledi”, *Akşam* Numara 8848, 8 Haziran 1943, s. 1.

²⁴ “Parti Kurultayı toplandı, Millî Şef sık sık alkışlanan mühim bir nutuk söyledi”, *Akşam* Numara 8848, 8 Haziran 1943, s. 1; Parti Nizamnamesine göre müstakil grubun, görev ve yetkileriyle ilgili bkz. *VI. ncı Büyük Kurultayın Tetkine Sunulan Nizamname*, s. 54-55.

²⁵ “Parti Kurultayı toplandı, Millî Şef sık sık alkışlanan mühim bir nutuk söyledi”, *Akşam* Numara 8848, 8 Haziran 1943, s. 1.

davalarının yatıştırılması ve unutulup milletlerin bağımsız bir şekilde bir araya gelmeleri için epeyce bir süre geçeceğe benziyordu. Bütün bu ihtimalleri göz önünde bulunduran, iyi niyetli ve sabrı çok olan milletler selamete ereceklerdi. Türk milleti de bu sağlam milletlerden biri durumundaydı.²⁶ Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere İnönü, İkinci Dünya Savaşı'nın şiddetli ortamında Türkiye'nin savunma ve güvenliğini sağlamanın öncelikleri olduğunu, bu bakımdan savaştan uzak durduklarını fakat icap ederse devletin tüm imkânlarıyla tedbir alacağını beyan etmişti. Öte yandan dünyanın siyasi olarak kaotik ortamda bulunması nedeniyle uluslararası ilişkilerin akıbetinin ne olacağını bilinmediğini; bununla beraber karakteri yüksek Türk milletinin bu süreci selamete geçireceğine inandığını belirtmesi de dikkat çekici bir diğer noktaydı.

“Geçen Devre” başlığı altında partisinin geçen yıllar içerisindeki faaliyet ve performansına değinmişti. Buna göre CHP'nin bir önceki devredeki faaliyetlerini memnun olarak gözden geçirmek mümkündü. Partinin evvela son TBMM seçimlerindeki çalışmalarını övmek gerekiyordu. Zira bir önceki seçimlerde deneme suretiyle başlanılan yenilik, son seçimde daha geniş bir ölçekte uygulanmış, özellikle seçmenlerin kesin kararına başvurularak seçim daha ileri bir şekilde uygulanmıştı. Vatandaşların yeni seçim sisteminden memnun kaldığı memnuniyet ve gururla müşahade edilmişti. Parti vatandaşların güven ve sevgisini daha fazla kazanmak ve ülkenin siyasi olgunluğunu genişletip artırmak için gelecek yıllarda da daha geniş davranmak yolunda ilerliyordu. Esasında parti, kendi içindeki seçimlerde de idareci ve iktidar mevkilerinde bulunacaklar için bu metodun geniş bir şekilde uygulanmasını arzu ediyordu. Bu bağlamda İnönü, parti kongrelerini milletin siyasetle ilgisini canlı tutmak bakımından çok faydalı olarak görmekteydi. Bütün hükûmet mensuplarının, kongrelere geniş ölçekte katılmasını ve kongre çalışmalarını sempatiyle takip etmelerini temenni etmişti. Kongre dileklerinin kabine mensuplarında ne kadar ciddi olarak dikkate alındığını kurultay esnasında yakından göreceğini de kurultay üyelerine yönelik ifade eden İnönü, dünyada CHP kadar kendi şahsi kaygılarını vatanın büyük siyasi gayesi uğrunda geriye bırakan bir partinin olmadığını vurgulamıştı. Bu bakımdan CHP'nin dünyadaki en ileri kurum olduğunu söylemeye hakkı vardı.²⁷ Konuşmanın bu bölümünde, CHP'nin geçen dört yılda gerçekleştirdiği faaliyetlerden bahsederek son seçimlerde tatbik edilen geniş katılımlı seçim usulünün yani vekil adaylarında birden fazla tercihle halkın önüne çıkılmasının memnuniyet yarattığını belirtirken, müteakip süreçte Türkiye'nin siyasi olgunluğunun arttırılması ve demokratikleşmesi yolunda yeni adımlar atılacağı mesajını da verdiği görülmektedir. Ayrıca parti organları ve teşkilatlarındaki seçimlere de değinen İnönü, her seçilen partinin milletin desteğine ihtiyaç duyduğunu; CHP kurultaylarının halkın siyasete olan ilgisini canlı tutacak icraatlar olduğunu ve CHP'nin varlığını ülkenin menfaatlerine adanmış olduğunu oldukça övgü dolu sözlerle dile getirmişti. Burada İnönü'nün temas ettiği bir önemli noktanın da kabine üyelerine ve kurultay delegelerine yönelik ifadeleri olduğu dikkat çekmektedir. Nitekim hükûmet mensuplarının kurultayı yakından takip edip talepleri dikkate almalarına yönelik isteğini belirten İnönü'nün bunun olacağına dair parti teşkilatına da güvence vermek istediği anlaşılmaktadır.

İnönü'nün konuşmasındaki “Halkevleri” başlığı bölümünde ise partinin teşkilatında yer alan halkevleri ve halk odaları “sevgili yuvalar” olarak tanımlanmıştı. Halk evlerinin bütün ülkedeki şubelerinin açılması, tüm partililerin samimi arzusu olmalıydı. Bunun için de toplumun kültürel ve toplumsal eğitiminde bu teşkilatların üstlendiği rol ve büyük önemini en iyi şekilde anlatmak gerekliydi. Bu hâlde resmi ve özel çabalar bir bütün olur ve teşkilatlanma hızlıca tamamlanırdı. “Son kısım” başlığı altında ise hükûmetin çeşitli icraatları ile kurultaya getirilen yeni tüzük ve programdan bahsetmişti. Bu kapsamda hazırlanan ve delegelere sunulacak parti

²⁶ Aynı yer.

²⁷ Aynı yer. Bununla birlikte iki dereceli seçim sistemine devam edileceği bildirilmişti. CHP Resmi Sitesi, “CHP Tarihi”, <https://chp.org.tr/chp-tarihi>, erişim tarihi: 07.08.2024.

tüzüğü ve programının kurultay delegelerince yakın ilgiyle karşılanacağını umduğunu belirtmişti. Söz konusu projede, zor şartlar ve büyük sorunlar arasında partinin memleketin imarı ve milletin ihtiyaçları doğrultusunda yapıcılık ilkesine ne kadar bağlı olduğu görülecekti. Projede millî öğretim ve eğitim meselelerine daha geniş ölçekte devam etmenin ana çizgileri açık olarak belirtilmişti ve köylünün meseleleri etraflıca ele alınmıştı. Köy okulları, köy ebeleri, köy sağlık memurları, ziraat teknik teşkilatı kısa zamanda gerçekleştirilecek hedefler arasındaydı. Keza Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren takip edilen imar politikasına, geçen yıllar boyunca ara verilmemeye çalışılmış ve gelecek yıllarda da ara verilmeden devam edilme kararı bulunuyordu. İnönü, tüm bu hususları kurultaya arz ederken büyük bir mutluluk duyduğunu belirtmişti. Öte yandan Türk dili ve kültürünün gelişmesinde kaydedilen ilerlemeler takdire mazhardı olacak seviyedeydi. Bu yöndeki çalışmalar devam ediyordu ve en yakın zamanda Anayasa'nın vatandaşın daha kolay anlayacağı bir Türkçe ile hazırlanması düşünülüyordu. Senelerdir devam eden millî dil çalışmaları devlet tarafından büyük resmi şeklini vatandaşların dikkatine sunulmuştu. Bundan sonra millî dilin gelişiminin daha büyük hız kazanacağı aşikârdı. Neticede bugün ve gelecekte hükûmet için en büyük mesele, Türk milletinin ileri ve güçlü bir toplum olarak ihtiyaçlarını sarsılmaz bir gayretle ve hiçbir engel karşısında yılmadan en hızlı şekilde temin etmek edilmesiydi. CHP'nin büyük kurultayı da Türk milletinin büyük ülkeleri için tükenmez bir kaynaktı. CHP, hizmetinde olduğu büyük Türk milletinin faydasına işler yarar yapmayı ve milletin memnuniyetini kazanmayı hayatın tek bahtıyarlığı kabul ediyordu.²⁸ İnönü konuşmasının bu bölümünde partinin ve hükûmetin politikalarına değinmiş; hükûmetin o ana kadar yaptıklarından bahisle bundan sonrasında yapacakları için kurultaya bir program dâhilinde sunacağı idare, ekonomi, tarım, eğitim, dil ve kültür alanlarındaki plan ve projelerini zikretmişti. Keza hükûmetin; devletin ve milletin menfaati ve huzuru için görevini başarıyla yerine getirdiğini ve bundan sonra bu uğurda çalışacağını belirterek kurultayın faydalı olması temennisiyle sözlerini tamamlamıştı.

Görüldüğü üzere Cumhurbaşkanı İnönü konuşmasında, savunma ve güvenlik konularından iç siyasete, ülkenin kalkınmasından partinin durumuna kadar pek çok başlığa temas etmişti. Konuşmaya geniş yer ayıran Akşam Gazetesi, özellikle savunma ve güvenlik politikasıyla ilgili bir diğer haberinde de Cumhurbaşkanı'nın Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'ndaki tutumuna dikkat çekmişti. Bu kapsamda Türkiye'nin; savaşın çeşitli dalgalarında Türk milletinin itibarını ve gücünü şerefle yükseltip yurttan barış ülküsünü devam ettirdiğine, ülkenin korunması ve savunulması için kararlı ve hazır olduğunu vurguladığına dair sözleri paylaşmıştı.

İnönü'nün konuşmasını Vakit Gazetesi ise 9 Haziran 1943 tarihinde sürmanşetten “*Millî Şefimiz Parti Kurultayını değerli bir nutukla açtılar. Aziz Şef dedi ki: Gelecek zamanları kuvvetli ümitlerle beklemeğe hakkımız vardır*” başlığıyla paylaşmış; kurultay kurullarının seçilmesine ilişkin detaylara yer vermişti.²⁹

Ulus Gazetesi ise tam sayfa yer ayırdığı kurultay haberini “*Millî Şefimiz dün 6'ncı CHP Büyük Kurultayını tarihi bir nutukla açtılar*” başlığıyla vermiş ve İnönü'nün konuşmasına ilişkin ayrıntılar sunmuştu. Ayrıca İnönü'nün konuşma yaptığı anlara ve kurultay salonuna ait çok sayıda fotoğraf da paylaşmıştı.³⁰

İnönü'nün konuşması ve kurultay hakkında Ulus Gazetesi başyazarı Falih Rıfkı Atay “*Siyasi Olgunlaşma*”, köşe yazarı Hasan Reşit Tankut ise “*Tek Parti Fikri*” başlıklarında yazılar kaleme almışlardı. Ulus'un kurultaya ilişkin ayrıca, 700'den fazla delegenin katıldığı kurultayın büyük bir coşkuyla başladığı, Cumhurbaşkanı ve Değişmez Genel Başkan İnönü'nün

²⁸ Aynı yer.

²⁹ “Millî Şefimiz Parti kurultayını değerli bir nutukla açtılar”, *Vakit*, Sayı 9091, 9 Haziran 1943, s. 1-2.

³⁰ “Millî Şefimiz dün VI ncı C.H.P. Büyük Kurultayını tarihî bir nutukla açtılar”, *Ulus*, 9 Haziran 1943, s. 1, 4.

dakikalarca ayakta alkışlandığı ve salonun büyük bir heyecanla kurultay coşkusu yaşadığı gibi çeşitli enstantanelere yer vermişti.³¹

Neticede tüm bu haberlerden hareketle belirtmek gerekirse pek tabii basın -dönem itibarıyla- tam tarafsızlık ilkeleriyle hareket etmemesinin etkisi, bu yayın içeriklerinde görülmüyordu.

2.4. Kurultayda Alınan Kararlar ve Diğer Gelişmeler

Kurultay'da CHP Genel Başkanı ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün konuşmasından sonra kurultay takvimi/programında (ruzname) yazılı maddelerin müzakerelerine geçilmişti. Yaşananlar, yine basın tarafından yakından takip edilmişti. Nitekim Akşam Gazetesi, 9 Haziran tarihli baskısında kurultaya dair detayları manşetten vermişti. Buna göre Hasan Saka başkanlığındaki kurultay heyeti, Atatürk'ün kabrini ziyaret etmişti. Kurultayda ise evvela parti program ve tüzüğü ile parti hesapları ve dileklere ilişkin raporlar gündeme getirilmişti. Ayrıca genel sekreterlik tezkereleri okunmuş ve ertesi gün saat 10.00'da yeniden toplanmak üzere oturuma son verilmişti. Kurultayca seçilen encümenler ise öğleden sonra çalışmalarını devam ettirmişti.³²

Vakit Gazetesi de kurultaydaki encümen seçimi ve sonrasında Atatürk'ün kabrini ziyaret edip çelenk bırakma teklifinin alkışlarla karşılandığını; bunun üzerine öğleden sonra saat 15.00'de vilayet delegelerinden seçilmiş bir heyet tarafından Atatürk'ün geçici kabrinin ziyaret edildiğini ve mozoleye çelenk koyularak saygı duruşunda bulunulduğunu duyurmuştu.³³

Yine gazete yazarlarından Necmeddin Sadık'ın köşesinde CHP Kurultayı, Cumhurbaşkanı İnönü'nün konuşması üzerinden ele alınmıştı. Bu kapsamda “*Türkiye Cumhuriyeti'nin yarınki sağlam temellerini hedef tutan Millî Şefin nutku*” başlıklı yazısında Sadık, İnönü'nün konuşmasını onu yüceltici ifadelerle değerlendirerek onun Türk milleti için büyük bir talih olduğunu dile getirmişti.

Sadık'ın yazısında yer alan dikkat çekici bölümler şöyleydi:

“Cumhuriyet Halk Partisinin 6. Kurultaya dünyanın ateşler içinde yandığı, harb dışında kalmış memleketimizin de büyük sıkıntılarla uğraştığı bir devirde toplandı. Bu toplantının ilk bakışta iç açıcı bir manzarası var: Başka memleketlerin en koyu can kaygısına düştükleri bu çetin yıllarda, Türkiye'nin her köşesinden Ankara'ya gelen Parti mümessilleri, sulh içinde yaşayan bu yurdun daha fazla refahı, daha çok ilerlemesi çarelerini düşünecekler, vatandaşların türlü dertlerini ve dileklerini anlatacaklar, hükûmetle yakından temas edeceklerdir. Bu zamanda böyle bir çalışma imkânı bir vatan için başlı başına sevinç kaynağıdır.”

Bu ifadeleri değerlendirildiğinde Sadık'ın, birçok ülkenin birbiriyle kıyasıya savaştığı bu ortamda; barış içerisindeki Türkiye'nin, halkın ve ülkenin refahı için kongre düzenlediğine ve bunun büyük bir mutluluk kaynağı olduğuna dikkat çektiği görülmektedir.

Yazısının devamında ise;

“Kurultayın bu toplantısından doğan ilk değerli neticede, Millî Şefin güzel nutkuna vesile olmasıdır. (...) Geçen günler içinde hükûmeti en çok meşgul eden işlerin başına millî müdafaayı koyan Parti Şefi diğer ana meseleleri kısaca anlatırken istihsal meselelerine, kendisine «çok ıstırap veren» geçim zorluğuna, devletin şimdiye kadar gördüğü en büyük bütçe ihtiyacına dokunmuş ve hükûmetin çok güç

³¹ *Ulus*, 9 Haziran 1943, s. 2-4.

³² “Parti Kurultayında”, *Akşam*, Numara 8849, 9 Haziran 1943, s. 1.

³³ “Atatürk'ün manevi huzurunda”, *Vakit*, Sayı 9091, 9 Haziran 1943, s. 1.

şartlar içinde çalıştığını söylemiştir. Geçen mebus seçiminde daha ileri götürülen deneme usulünün vatandaşları memnun ettiğini bildiren Parti Şefi (...) Bu sözler, yurdun İstikbalini ancak hakikî bir demokrasi ve halk idaresinde gören bir millet Şefinin ağzına yakışır ve orada tam kuvvet kazanır (...)"

Sözleriyle İnönü'nün konuşmasında temas ettiği devlet ve millet konularından bahsettiği, özellikle Cumhurbaşkanı'nın başta ülkenin savunma tedbirleri olmak üzere ekonomik sıkıntıları gidermeye ve demokratik değerleri geliştirmeye yönelik politikalarına vurgu yaptığı takip edilmektedir. Ayrıca son seçimlerdeki seçim sisteminin vatandaşı memnun ettiğini, bu çerçevede İnönü'nün de ülkenin geleceğini, gerçek bir demokrasi ve halk idaresinde gördüğünü belirtmişti.

Sadık, yazısının son kısmında sarf ettiği cümlelerde ise Cumhurbaşkanı İnönü'yü yüceltici cümleler kullanarak onun Atatürk'ten sonra Türkiye ve Türk milleti için büyük bir şans olduğunu vurgulamıştı. Türk milletinin büyük şansı ise Atatürk'ten sonra başına geçecek İnönü'yü yetiştirmesiydi. Türkiye tarihindeki bu iki önemli simge, bir tesadüfün ürünü değil aksine en zorlu zamanlarda millî vicdanı üzerlerinde toplayan kahramanlardı. Atatürk bir şef olarak Cumhuriyeti kurmuştu. Fakat İnönü, Türk milletinin desteğini ve sevgisini şahsında toplamış bir şefi. Vatanın selameti için Türkiye'yi büyük bir kudretle doğru yolda ilerletiyordu. Ayrıca seçim ve parti işlerinde vatandaşların daha geniş karar verme hakkına sahip olmasını istiyordu. Nihai amacı Türkiye'nin gelecekte sağlam temeller üzerinde olmasıydı.³⁴ Görüldüğü üzere Sadık bu yazısında; Atatürk ve İnönü'yü överken, İnönü'yü müstesna bir yere koymaktaydı. Nitekim onun kurultayda ele aldığı meseleleri de değerlendirmiş; seçimlerde halka daha fazla hak verme özlemi içinde olduğunu dile getirmişti.

Öte yandan kurultayın üçüncü günü olan 10 Haziran Perşembe günü ise Ulus Gazetesi; parti nizamnamesinin yeni şekli üzerindeki çalışmaların tamamlanacağına dikkat çekmiş; dilek encümeni kapsamında Adliye, Milli Müdafaa, Dâhiliye ve Maliye Vekillerinin kurultaya izah verdiğini bildirmiştir.³⁵

Vakit Gazetesi'nde ise köşe yazarlarından Sadri Ertem "*Altıncı Büyük Kurultayda I. Değişmez Başkanı Dinlerken*" başlıklı bir köşe yazısı kaleme almış ve İnönü'nün konuşmasını analiz etmişti. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı İnönü'nün konuşmasını oldukça öven Ertem, milletin bu konuşmada kendini bulduğunu şu sözlerle açıklamıştı:

*"Şefini bulan millet altıncı büyük kurultay nutkunu heyecan, sevgi ve kalpten gelen sevginin ifadesi olan alkışlarla karşıladı. Milletin her hareketinde kendi iradesi, her sözünde kendi dileğini ifade eden Millî Şefini dinlerken büyük heyecan duyması tabiidir. Onun geçen dört yılı anlatan sözleri bir ders, gelecek yıllara ait olan işaretleri birer direktiftir. Milletimiz iyi ve güzel günlere İnönü'nün bayrağı altında kavuşacaktır."*³⁶

Vakit Gazetesi'ne göre ayrıca, gün içerisinde Ankara Mebusu Mümtaz Ökmen'in başkanlığında, tüzük ve program encümeni toplanmıştı. Burada partinin meclis teşkilatı, parti grubu ve müstakil grupla ilgili maddeler ele alınmıştı. Kurultay Encümeni, 1939'dan beri verimli faaliyet sürdüren Müstakil Grubundaki üye sayısının 21'den 35'e çıkarılması hususunu,

³⁴ "Türkiye Cumhuriyetinin yarınki sağlam temellerini hedef tutan Millî Şefin nutku", *Akşam*, Numara 8849, 9 Haziran 1943, s. 1-2.

³⁵ *Ulus*, 10 Haziran 1943, s. 1.

³⁶ "Altıncı büyük kurultayda Değişmez başkanı dinlerken", *Vakit*, Sayı 9092, 10 Haziran 1943, s. 2.

Müstakil Grup Reis Vekili Ali Rana Tarhan ve arkadaşlarından gelen talep kapsamında müzakere etmişti.³⁷

Kurultay Encümeni'nde incelenen söz konusu meselelerden bazıları, Vakit Gazetesi'nde şöyle belirtilmişti:

- Nüfus memurlarının kadrolarının artırılması talebi: Buna karşı Dâhiliye Vekili (İçişleri Bakanı) nüfus memurlarının bulunduğu ilçe miktarını (916 nahiyeden 238'inde) söyledikten sonra imkânlar ölçüsünde bu sayının artırdığını ve buna devam edileceğini söylemişti.

- Bazı kaza, nahiye ve köylerin isimlerinin değiştirilmesi talebi: uygun görülmemiştir.

- Belediye sınırlarında ikamet edenlerin yol vergilerinin ilgili ilçe belediyesine bırakılması talebi: uygun görülmemiştir.

- Muhtar ve ihtiyar heyetleri seçimlerinin iki yılda bir yapılması talebi: Seçimlerin diğer seçimlerle aynı zamanda yapılması gerektiği izah edilmişti.

- İlga edilen muhtarlık teşkilatı yerine yeni bir teşkilat kurulması talebi: Bu konuya dair hazırlanan kanun taslağının Meclis'te bulunduğu açıklanmıştı.

- Bekçilerin yeniden kurulacak mahalle teşkilatına bağlanması talebi: Bu talebin de söz konusu kanun taslağında yer aldığı ifade edilmişti.

- Sinemalarda yabancı dillerdeki reklamların yasaklanması talebi: Encümen tarafından olumlu karşılanmıştı.³⁸

İlgili maddelerden görüldüğü üzere kurultaya pek çok konuda talepler gelmekteydi. Bu talepler, muhteviyatına göre kabul ediliyor ve reddediliyordu. Burada görüşülen konular haddizatında, CHP kurultayının adeta bir Meclis Genel Kurulu gibi meseleleri tartıştığını da ortaya koymaktaydı. Parti ve iktidar birlikteliğinin olması bunda etkendi. Zaten kurultay mensuplarının önemli bir kısmı, aynı zamanda CHP mebuslarıydı.³⁹ Bu kapsamda kurultayda; taşra idaresinden, kurum ve kuruluşların tesis edilmesine, vergi meselesinden şahıs ve kurumların taleplerine dair çeşitli hususların ele alınarak karara bağlandığı takip edilmektedir. Şüphesiz bu konuların gündeme gelmesi, partinin geleneksel bir uygulaması olan dilekler layihasında yer alan halkın taleplerinin, kurultayın önemli gündem maddeleri arasında yer almasıyla da ilgilidir.

Yine kurultaya ilişkin bir diğer önemli gündem maddesi de encümende yapılan görüşmeler neticesinde CHP'nin milliyetçilik, devletçilik ve laiklik ve inkılapçılık ilkelerinin tanımlarında birtakım değişikliklerin yapılmasıydı. Buna göre milliyetçiliğin tanımına yeni bir paragraf eklenmiş olup milliyetçiliğin diğer ulusların zararına olmadığına ve Türk milletinin en yüksek seviyede gelişimini hedeflediğine temas edilmişti. Devletçilik ilkesinde ise; partinin şahısların hiç veya yeterli derecede yapamadığı işleri devlet eliyle yapmaya çalışacağına atıf yapılmıştı. Bununla birlikte devletin özel teşebbüsleri teşvik edip düzenlemesi de doğaldı. Bu yüzden devletin, millî menfaatlara zarar vermediği sürece özel teşebbüslere müdahale etmek gibi bir amaç da yoktu. Bu bakımdan özel sektöre yönelik daha açık bir politikanın belirleneceğine mesajı da verilmiş oluyordu. Laiklik ilkesinde ise din anlayışının vicdani bir kanaat olup her türlü baskı ve müdahaleden uzak olduğu, ayrıca partinin Türk milletinin geleceği için dil ve kültürün yabancı kültürlerden korunmasını gerekli gördüğü ifade edilmişti.

³⁷ Müstakil grupla ilgili detaylar için bkz. Cemal Güven, "Cumhuriyet Halk Partisi Müstakil Grubu (1939-1946)", *Akademik Araştırmalar* 2020, (Ed., Coşkun Arslan vd.), Çizgi Kitabevi, Konya 2020, s. 357-363.

³⁸ "Kurultayda", *Vakit*, Sayı 9092, 10 Haziran 1943, s. 4.

³⁹ Nitekim kurultayda 696 kişi katılmış olup bunlardan 420'si CHP'li mebuslar, 276'ı ise diğer parti mensupları/delegeler idi. Buna göre kurultayın %60.5'i mebuslardan, %39.5'i delegelerden oluşuyordu. Bkz. Hakkı Uyar, *1923'ten Günümüze CHP Tüzükleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme*, s. 20.

İnkılâpçılık ilkesinde de partinin millet ve devlet işlerinde alacağı tedbirler de kademeli bir anlayışla kendini bağlı tutmayacağı vurgulanmıştı.⁴⁰ Buna göre laiklik ilkesinin vatandaşların din ve inanç hürriyetlerine saygı duyduğu ve bu hususun devletin güvencesi altında olduğu ön plana çıkartılmıştı. Böylece laiklik ilkesinin daha kapsamlı ve esnek bir ifadeyle güncellendiği anlaşılmaktadır. İnkılâpçılık açısından bakıldığında ise partinin ihtiyaçlar nispetinde devlet ve millet için gerekli yenilikleri hayata geçirmeyi sürdüreceğinin zikredildiği görülmektedir.

CHP'nin 1943 Kurultayı'nda yeni kabul edilen hususlardan biri de toplumsal hayata ilişkindi. Parti nizamnamesinin 22. maddesinde, farklı sınıf, tür ve bölgesel fikirleri koruyup yaymak veya sınıf mücadelesi oluşturmak amacıyla cemiyetlerin kurulamayacağı kararı alınmıştı. Özellikle devlet memurları ile devlete bağlı olan yerlerden, özel idare veya belediyelere bağlı kurumlardan maaş ve ücret alanların, cemiyet kuramayacakları da bildirilmişti.⁴¹ Böylece sivil toplum hayatındaki kurumlara ve bu alanda yeni cemiyet/derneklerin tesis edilmesine yönelik bir kıstas getirildiği görülmektedir. Kanaatimizce bu kararın, savaş şartlarının oluşturduğu bir güvenlik gereksinimin yanı sıra sosyo-ekonomik duruma karşı toplumsal seviyede gelebilecek kolektif veya bölgesel hareketlere karşı da bir tedbir adımı olduğu değerlendirilmelidir. Keza devletin doğrudan ve dolaylı hizmetinde olup maaş alan çalışanlarının da bu cemiyetlerin kuruluşunda olamayacakları hususu dikkat çekmekteydi.

Kurultayın üçüncü gününe ilişkin Ulus Gazetesi de 11 Haziran tarihli baskısında; Kurultayın ikinci genel toplantısını yaptığını ve Cumhurbaşkanı İnönü'nün kurultayın bir bölümünü izlemek üzere Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesine geldiğini duyurmuştu. Köşe yazarı Falih Rıfkı Atay ise İsmet İnönü'nün kurultay açılışındaki konuşmasında yer alan dil bahsini köşesine taşımış ve “*Dilde Millileşme*” başlığıyla bir yazı kaleme almıştı. Toplantı sonrasında kurultay üyeleri, Kara Harp Okulunu ve Fişek Fabrikasını ziyaret etmişlerdi.⁴² Gazetenin diğer sayfalarında ise kurultayın toplantı gündemine ilişkin detaylara yer verilmişti.⁴³

Kurultayla ilgili Akşam Gazetesi ise 10 Haziran günü gazete baskısı çıkartmadığından o gün vuku bulan gelişmeleri, 11 Haziran 1943 tarihli cuma günkü baskısında ana sayfadan vermişti. Bu kapsamda kurultayla ilgili ilk sayfada “*Parti kurultayında Müstakil grubun faaliyeti hakkında izahat verildi*” şeklinde bir başlık atmayı tercih etmişti. Habere göre kurultayda; CHP içerisinde kurulan parti müstakil grubunun faaliyet raporu okunmuştu. Konuya ilişkin söz alan Feridun Fikri Düşünsel, müstakil grubun çok iyi düşünülmüş bir yapı olduğunu ifade etmişti. Bunun üzerine söz alan Parti Müstakil Grubu Reis Vekili Ali Rana Tarhan da grubun çalışması hakkında malumat vermişti. Harp ekonomisinin uygulanmasına genel olarak destek verdiklerini ifade eden Tarhan, fakat bu ekonomi paketinin bazı yerleriyle ilgili endişelerinin olduğunu ve *Barem Kanuna*⁴⁴ vurgu yaparak iktisadi teşekküllerin çalışmaları için bu baremin müsait olmadığını, dolayısıyla özel bir kanun yapılmasının faydalı olacağını belirtmişti.⁴⁵ Tarhan ayrıca, müstakil grubun parti içindeki görevini daha iyi yerine getirebilmesi

⁴⁰ Hakan Uzun, “Tek Parti Döneminde Yapılan Cumhuriyet Halk Partisi Kongreleri Temelinde Değişmez Genel Başkanlık, Kemalizm ve Milli Şef Kavramları”, *ÇTTAD*, 9, (20-21), Bahar-Güz 2010, s. 254-255.

⁴¹ Hakan Uzun, “Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1946 Olağanüstü Kurultayı”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 13 (26), Bahar 2013, s. 149.

⁴² “C.H.P. Büyük Kurultayı dün öğleden önce ikinci umumi toplantısını yaptı”, *Ulus*, 11 Haziran 1943, s. 1.

⁴³ “C.H.P. Büyük Kurultayı dün öğleden önce ikinci umumi toplantısını yaptı”, “Bugünkü Kurultay dolayısıyla”, *Ulus*, 11 Haziran 1943, s. 2-3.

⁴⁴ Devlet memur ve hizmetlilerini belli derecelere göre ayıran ve bu kapsamda onların asıl maaşlarının aslı ve tutarı ile ödeneklerini tespit eden kanun.

⁴⁵ “Parti kurultayında”, *Akşam*, Numara 8850, 11 Haziran 1943, s. 1.

için üye sayılarının arttırılmasını da talep etmişti.⁴⁶ Bu haberlerden kurultayın ülke siyasetine yönelik çok yönlü faaliyet ve süreçleri ele aldığı anlaşılmaktadır.

Akşam Gazetesi'ne göre ise Cumhurbaşkanı İnönü, saat 17.00 sularında CHP Kurultayının icra edildiği Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesine giderek encümenlerin çalışmalarını takip etmiş ve CHP Genel Sekreteri Memduh Şevket Esendal'dan bu hususta malumat almıştı. Yine haberde İnönü'nün 12 Haziran 1943 Cumartesi günü saat 17.00'de Çankaya Köşkünde Kurultay üyeleri şerefine bir çay ziyafeti vereceği de duyurulmuştu.⁴⁷ Aynı gün içerisinde (11 Haziran Cuma) Genel Sekreter Esendal da, kurultay azaları şerefine Halkevinde bir çay ziyafeti vermişti. Ziyafette Büyük Millet Meclisi Reisi Abdülhalik Renda ile Başvekil Şükrü Saraçoğlu, CHP'li vekiller, Bakanlık bürokratları kurum-kuruluşların müdürleri de hazır bulunmuştu.⁴⁸

Ulus Gazetesi'nin haberine göre de kurultayda 11 Haziran Cuma günü program ve nizamname encümeninin çalışmaları bitirilmiş ve çeşitli bakanlıkların katılımıyla geç saatlere kadar dilek layihaları okunmuş ve incelenmişti.⁴⁹ Akşam Gazetesi de encümenlerde dilek layihalarının okunduğunu ve ilgili bakanlıkları alakadar eden konuların müzakere edildiğini bildirilmişti.⁵⁰ Görüldüğü üzere idare erkinin en önemli organı olan bakanlıklar da kendi görev ve faaliyet alanına ilişkin kurultayda rol almışlardı.

Öte yandan Akşam Gazetesi, 12 Haziran 1943 Cumartesi tarihli baskısında kurultaya dair malumat vermeye devam etmişti. Bu kapsamda pazartesi günü (14 Haziran 1943)⁵¹ öğleden evvel parti kurultayı üyeleri huzurunda Ankara/Etimesgut Hava Meydanı'nda Türk Hava Kurumu tarafından hava gösterisi yapılacaktı. Çarşamba günü (16 Haziran 1943) ise kurultay delegeleri Kırıkkale'ye giderek fabrikaları gezeceklerdi.⁵²

Nitekim kurultayda yer verilen önemli hususlardan biri de “Dilek Sistemi” olmuştu. Bu sistem, kurultaylar vasıtasıyla halkın hükümet ile doğrudan ve etkin bir iletişim tesis etmesi düşüncesiyle 1931 yılındaki 3. CHP Kurultayı'nda oluşturulmuş bir mekanizmaydı. Bu bakımdan özellikle taşranın sorunlarını ve taleplerini yansıtmayı, halkın isteklerini sunabilmesine imkân tanınması bakımından önemli görülmekteydi. Ulus Gazetesi'nde, 1943 Kurultayı'nda da gündeme gelen *Dilek Sisteminin* parti alt teşkilatlarından en üst teşkilata taşradan merkeze doğru işleyen bir sistem olduğu ifade edilmişti.⁵³

Dileklerden sonra kurultayda üzerinde durulan önemli bir konuda parti programı projesi olup bu hususta da müzakereler gerçekleştirilmişti. Projenin sağlık işleriyle ilgili kısımları, dönemin gereklilikleri düşünülerek daha geniş bir şekle sokulması maksadıyla doktorlardan müteşekkil bir alt komisyona havale edilmişti. Detayları görüşmek üzere Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay'ın da iştirakiyle toplanan alt komisyon, konuyla alakalı detaylı bir rapor hazırlayarak encümene sunmuştu.⁵⁴

Ulus Gazetesi de kurultayın 12 Haziran'daki gündemini yine sürmanşetten vermiş ve kurultaya ilişkin haberlere dört sayfa ayırmıştı. Bu bağlamda kurultayın üçüncü genel toplantısını gerçekleştirdiği ve uzun görüşmelerden sonra CHP nizamnamesinin yeni şekliyle

⁴⁶ “Parti Müstakil Grubu Raporu”, *Ulus*, 12 Haziran 1943, s. 2.

⁴⁷ “Parti kurultayında”, *Akşam*, Numara 8850, 11 Haziran 1943, s. 1.

⁴⁸ “Parti genel sekreterinin çay ziyafeti”, *Akşam*, Numara 8850, 11 Haziran 1943, s. 2.

⁴⁹ “Dilek Encümeni dün geç vakte kadar...”, *Ulus*, 12 Haziran 1943, s. 1.

⁵⁰ “Kurultay encümenleri”, *Akşam*, Numara 8851, 12 Haziran 1943, s. 1.

⁵¹ Fakat daha sonra bu gösteri ve üyelerin ziyareti 15 Haziran gününe ertelenmiştir. Bkz. “Büyük Kurultay delegeleri şerefine hava gösterileri salıya yapılacaktır”, *Ulus*, 14 Haziran 1943, s. 1.

⁵² “Hava gösterileri”, *Akşam*, Numara 8851, 12 Haziran 1943, s. 1.

⁵³ Sevda Mutlu, “Tek Parti Döneminde Parti-Devlet Bütünleşmesine Bir Örnek: “Dilek Sistemi”, s. 66-72.

⁵⁴ “Kurultay encümenleri”, *Akşam*, Numara 8851, 12 Haziran 1943, s. 1.

kabul edildiği bildirilmişti. Kurultay üyelerine Cumhurbaşkanı İnönü tarafından Çankaya'daki çay partisine fotoğrafla birlikte yer verilmişti. Gazetede ayrıca Urfa Mebusu Esat Tekeli tarafından “*Parti Programının Yeni Noktaları*” başlıklı bir köşe yazısı kaleme alınmıştı. Tekeli yazısında, gelişen şartlar ve günün ihtiyacına binaen Kemalizm kapsamında ve inkılapçılık anlayışıyla zamanın ruhuna uygun bazı değişikliklerin yapıldığına dikkat çekmişti.⁵⁵ Parti nizamnamesinde yapılan ilaveler ve değişiklikler ile nizamnamenin son hali de gazetenin bu sayısında yer almıştı.⁵⁶

Parti Kurultayı'nın 13 Haziran'dan itibaren vuku bulan gelişmelerine ise sadece Ulus Gazetesi yer vermişti. Buna göre 13-14 Haziran günü kurultayda dileklerin okunmasına devam edilmişti. Üyeler 13 Haziran'da Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsünü gezerek yetkililerden bilgi almıştı. Akşam saatlerinde ise Maarif Vekilligince organize edilen Devlet-Konservatuvarının Halkevi'ndeki temsiline katılarak *Madame Butterfly* Operasını seyretmişti.⁵⁷ Böylece gün içerisindeki toplantıların ardından kurultay üyeleri için sosyal etkinliklerin de düzenlendiği görülmektedir.

Kurultaya dair Ulus Gazetesi 15 Haziran 1943 tarihli baskısında sürmanşetten “*Cumhuriyet Halk Partisi Programının Yeni Şekli Kabul Edildi*” başlığıyla verdiği haberinde; parti programının son şekli üzerinde çalışılarak yeni program projesinin tamamlandığını duyurmuştu. Hazırlanan proje, kurultay genel kurulunca kabul edilmişti. Keza toplantıda; Adliye, Maarif ve Ziraat Vekilleri (bakanlar) birer konuşma yapmış; diğer bazı vekâletlere/bakanlıklara ait meseleler de gündeme alınarak görüşülmüştü.⁵⁸ Ulus Gazetesi ayrıca, gün içerisinde icra edilen parti kurultay üyelerinin katılacağı Etimesgut'taki hava izleme ve gezi etkinlikleri başta olmak üzere günlük program cetvelini okuyucularıyla da paylaşmıştı.⁵⁹

2.5. Kurultayın Kapanışı

Bir haftadır devam eden CHP'nin 6. Büyük Kurultayı, 15 Haziran Salı günü son kez saat 16.00'da kapanış programı için Cumhurbaşkanı İnönü'nün de katılımıyla toplanmıştı. Kapanış için icra edilen son faaliyetleri locasından takip eden İnönü, Bilecik Mebusu Şevket Esenalı'yı yeniden parti genel sekreterliğine, Rıza Tarhan'ı da tekrar müstakil grup reisliğine atamış; toplantı sonunda da kısa bir konuşma yaparak Büyük Kurultay'ı kapatmıştı.⁶⁰

Resim 1: Ulus Gazetesi, 16 Haziran 1943, s. 5.

⁵⁵ “Büyük Kurultay üçüncü umumi toplantısını yaptı”, *Ulus*, 13 Haziran 1943, s. 1.

⁵⁶ “C.H.P. nizamnamesinin aldığı yeni şekil”, *Ulus*, 13 Haziran 1943, s. 2-4.

⁵⁷ “Millî Şefimiz...”, *Ulus*, 14 Haziran 1943, s. 1.

⁵⁸ “C.H. Partisi Programının yeni şekli kabul edildi”, *Ulus*, 15 Haziran 1943, s. 1-2.

⁵⁹ “C.H. Partisi Programının yeni şekli kabul edildi”, *Ulus*, 15 Haziran 1943, s. 3.

⁶⁰ “Kurultay'ın kapanış celsesi”, *Ulus*, 16 Haziran 1943, s. 5.

Cumhurbaşkanı'nın kapanış konuşmasına dair Ulus Gazetesi'nin ön plana çıkardığı noktalara bakıldığında İnönü; kurultayın, görevini örnek teşkil edecek bir özenle yerine getirdiğini, kurultayda alınan kararların ülkenin her tarafında memnuniyet uyandırmasını umduğunu belirtmişti. Ayrıca parti tüzüğü ve programında kararlaştırılan esasların, partinin çalışmalarına yönelik yeni ve verimli ufuklar çizdiğine temas ederek bir sonraki kurultaya alınacak açık ve hesap verebilir bir şekilde çıkmak istediklerine dikkat çekmiş ve kurultayı kapatmıştı.⁶¹ Bu bağlamda İnönü'nün, kurultayın hedeflerine ulaşarak başarıyla icra edildiğini vurguladığı ve kararlaştırılan esaslar çerçevesinde çalışmalarına devam ederek bir sonraki kurultaya ulaşmak istediklerini zikrettiği görülmektedir.

Resim 2: Ulus Gazetesi, 16 Haziran 1943, s. 1.

Ulus Gazetesi, kurultayın son günüyle ilgili haberinde; CHP Büyük Kurultayına sunulup program ve nizamname encümenince kabul edilen program metnini de paylaşmıştı. Buna göre altı bölüm halinde kabul edilen programın;

- Birinci Bölümü: Vatan, Millet, Devletin Esas Teşkilâtı, Yurttaş Hakları,
- İkinci Bölümü: Cumhuriyet Halk Partisinin Ana Vasıfları,
- Üçüncü Bölümü: Milli Eğitim ve Öğretim,
- Dördüncü Bölümü: Dâhili, Sağlık ve Adli Siyaset, Memurlar, Serbest Meslek Erbabı,
- Beşinci Bölümü: Cihan Harbi içinde İdare,

⁶¹ "Kurultay kapanırken", *Ulus*, 16 Haziran 1943, s. 2

- *Altıncı Bölümü*: Cihan Harbinden Sonraki İhtimaller başlığı altında kaleme alınmıştı.⁶² Adı geçen başlıklar dikkate alındığında CHP Kurultayının; anayasa ve kanunlardan parti ilkelerine, millî savunmadan içişlerine, eğitimden sağlığa, çalışma hayatından adaletle kadar çeşitli konularda kararlar aldığı ve ilkeler saptadığı ifade edilmelidir.

Gazete Başyazarı Falih Rıfkı Atay da, kapanış oturumunda kurultaya hitap eden Başvekil Şükrü Saraçoğlu'nun konuşmasını analiz etmişti. Buna göre İkinci Dünya Savaşı sürerken Türkiye'nin barışsever ve uluslararası antlaşmalara bağlı tutumunu öven Atay, Türkiye'nin bu politikasında milletin geleceği için kararlı bir tutum sergilediğine dikkat çekmişti. Ayrıca hükûmetin savunma, ekonomi ve endüstri alanlarında kamuoyunu aydınlattığını belirterek teşekkür etmişti.⁶³

Bu arada kapanış gününde Etimesgut'taki Türk Hava Meydanı tarafından kurultay üyeleri şerefine hava gösterileri icra edilmiş, akabinde partililer otobüslerle Türk Hava Kurumuna götürülmüştü. Buradaki yetkililer, delegelere tesisleri gezdirip yapılan çalışmalar hakkında bilgi vermişti.⁶⁴

Kurultaya ilişkin son haberi yine Ulus Gazetesi 17 Haziran 1943 tarihli baskısında yer vermişti. Haberde, Kurultayın kapanmasını müteakip kurultay üyelerinin kendilerine tahsis edilen bir trenle 16 Haziran Çarşamba günü Kırıkkale'ye giderek buradaki askeri fabrikaları ziyaret ettikleri ve aynı gün akşam da geri döndükleri duyurulmuştu.⁶⁵ Neticede CHP'nin 6. Kurultayında sunulan yeni parti nizamnamesi girişteki ana esaslar ile 12 kısım ve 162 maddeden oluşmaktaydı.⁶⁶ Ayrıca kurultay öncesi vilayetlerden gelen taleplerin de incelenmesiyle "C.H.P. 1943 Kaza Kongreleri Dilekleri" hazırlanmıştı. Bu dokümanda, tüm ilçelerde ilgili bakanlıklar ve kurumların yapmakta oldukları veya yapacakları işlere ilişkin hususlara yer almaktaydı.⁶⁷ Böylece partinin bir sonraki kongreye göre yönetim ve işleyiş esasları belirlenmişti.

Sonuç olarak CHP'nin 8 Haziran'da başlayan ve 8 gün süren 6. Büyük Kurultayı'nın; planlamaya uygun olarak icra edildiği; Kurultay'da ülke meselelerine ilişkin pek çok konunun tartışıldığı, partiye ve icraat alanlarına yönelik çeşitli kararların alındığı ve parti nizamnamesinde birtakım değişikliklerin yapıldığı takip edilmektedir.

Sonuç

CHP, Cumhuriyetin kurucu partisi olarak uzun yıllar tek partili yaşamda, ülkeyi yönetmiştir. Bu kapsamda devletin ve milletin geleceğini belirleyen politikalara imza atan CHP, yürütmenin başı olmasının yanı sıra yasama organı olan Büyük Millet Meclisini de oluşturmuştur. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde, iktidar ve partinin bütünleşik bir halde faaliyet yürüttüğü göz önüne alındığında, parti kurultayları da son derece önemli görülmüştür. Nitekim CHP'nin parti teşkilatlarıyla en büyük buluşma vesilesi parti kurultayları/kongreleri olmuştur. Bu büyük toplantılarda partiye ve ülke meselelerine ilişkin çeşitli konular ele alınmıştır. Bunun sonucunda parti tüzükleri ve programları günün şartlarının icap ettirdiği ve bu bağlamda benimsenen politikalara uygun olarak değiştirilmiş, güncellenmiştir. Burada parti yönetiminin aldığı kararların kurultaylarda onaylandığı düşünüldüğünde, kurultayların parti politikaları açısından bir meşruiyet aracı olduğu da ifade edilmelidir.

⁶² "Program ve Nizamname Encümenince kabul edilen Program Metni", *Ulus*, 16 Haziran 1943, s. 2, 4.

⁶³ "Başvekilin nutku", *Ulus*, 16 Haziran 1943, s. 1, 5.

⁶⁴ "VI ncı Büyük Kurultay üyeleri şerefine Etimesgut'ta hava gösterileri yapıldı," *Ulus*, 16 Haziran 1943, s. 5.

⁶⁵ "VI ncı Büyük Kurultay Üyeleri dün Kırıkkale'de bulunan fabrika ve tesisleri gezdiler", *Ulus*, 17 Haziran 1943, s. 1.

⁶⁶ *VI. ncı Büyük Kurultayın Tetkine Sunulan Nizamname*.

⁶⁷ Sezai Kürşat Ökte, *CHP Vilayet Kongrelerinin Parti Politikalarına Etkileri 1930-1950*, s. 239.

Partinin kurultaylar vasıtasıyla kendi tüzüğünü değiştirmesi, doğal olarak siyasete yön veren yegâne unsur olarak Türk siyasetinde de etkiler oluşturmıştır. Bu etkilerin; bilhassa partinin ülke yönetimine dair politikaları ile kendi iç işleyişine yönelik demokratikleşme girişimleri, yapılan genel seçimlerde milletvekillerinin ne şekilde seçileceği, partinin kendi içinde ve TBMM'de denetim mekanizması kurmaya yönelik adımları (müstakil grup) gibi çeşitli hususlarda olduğu gözlemlenmektedir.

CHP'nin bu kapsamda icra edilen en önemli kongrelerinden biri de 8 Haziran 1943 tarihli 6. CHP Kurultayı olmuştur. Kurultay, birçok coğrafyada İkinci Dünya Savaşı'nın şiddetli şekilde sürdüğü, Türkiye'nin ise savaştan kendini korumayı başardığı bir ortamda huzur içerisinde gerçekleştirilmesi açısından ayrıca ehemmiyeti haiz olmuştur. Şüphesiz savaşın sosyo-ekonomik etkilerinin Türkiye'yi ciddi ölçüde etkilediği de dikkatken uzak tutulmalıdır.

Haddizatında başta Cumhurbaşkanı İnönü olmak üzere kurultayda icra edilen konuşmalarda, Türkiye'nin savunma ve güvenlik politikalarından bahsedilmiş; savaş dışında kalma başarısı vurgulanmıştır. Ayrıca savaşın ülke ekonomisine ve üretime olan etkilerinin kurultayın ana gündemini oluşturduğu görülmektedir. Ülkenin savaşa girmekten kaçınmasına rağmen savaşın meydana getirdiği olumsuzlukların önlenmesi ve sonrasındaki muhtemel senaryolar da kurultayda tartışılmıştır. Bunun yanı sıra parti içi işleyişi ile ülke meselelerine ait çeşitli konular üzerinde görüşmelerin gerçekleştirildiği takip edilmektedir. Bu kapsamda gözden geçirilen parti tüzüğünde bazı eklemeler ve çıkartmalar yapılmıştır. Örneğin parti içi muhalefeti temsil eden müstakil grup üye sayısı 21'den 35'e çıkartılmış; parti ilkelerine ilişkin bazı tanımsal güncellemeler yapılmıştır.

Esasında kabine üyelerinin kendi çalışma alanlarıyla ilgili kurultayda sunumlar yapması ve devlet-memleket-millet meselelerine ilişkin geniş bir yelpazedeki konuların burada görüşülmesi göz önüne alındığında, tek parti dönemindeki CHP kurultaylarının önemli bir misyon üstlendiği ifade edilmelidir. Nitekim CHP yöneticileri tarafından da bu kurultaylar, bütün milleti temsil eden en büyük toplantılar olarak görülmüş; bu yönüyle de kurultaylarda memleket meseleleri birçok yönüyle ele alınmıştır.

Öte yandan 6. Büyük Kurultayın aynı zamanda, İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki ilk ve tek kurultayı olması, aynı şekilde CHP'nin tek partili yaşamda icra ettiği son kurultay olması hasebiyle Türk siyasi tarihinde ayrı bir yere sahip olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim bu Kurultay, parti içi işleyişe dair önemli reformların yapıldığı bir platform olarak da dikkat çekmektedir. Parti tüzüğünde gerçekleştirilen değişiklikler, CHP'nin iç işleyişindeki demokratikleşme çabalarının bir göstergesi olarak nitelendirilebilir. Keza yasama organı olan TBMM'deki CHP grubuna muhalefet etmek üzere teşkil edilen müstakil grubun üye sayısının artırılması gibi adımlar, parti içi muhalefetin daha fazla söz sahibi olmasına olanak tanınması da Türk siyasal hayatında demokratikleşme girişimlerinin bir parçası olarak vurgulanmalıdır. Bu noktada, CHP'nin kurultaylar yoluyla kendi yapısını sürekli güncellemesi, Türk siyasi yaşamına yenilik ve dinamizm katması bağlamında önemlidir.

Kurultayla ilgili tüm bu detaylara, dönemin basınında geniş ölçüde yer verilmiştir. Hazırlık sürecinden başlamak üzere kurultayın açılışı ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün konuşmaları, kurultayda gün gün vuku bulan tüm hadiseler, gazeteler tarafından kamuoyuna aktarılmıştır. Köşe yazarları da Cumhurbaşkanı İnönü'nün konuşmasına ve kurultaya dair değerlendirme yazıları kaleme almıştır. Köşe yazarlarının üslup ve ideolojik olarak partinin politikalarını destekleyen ve yer yer haması üslubu da ihtiva eden bir anlayışta yazdıkları takip edilmektedir.

Dönemin gazeteleri incelendiğinde basının; CHP Kurultayı'nın üstlendiği fonksiyon ile özellikle Cumhurbaşkanı ve CHP Genel Başkanı İsmet İnönü hakkında oldukça övücü ifadelerle yer vermesi dikkat çekmektedir. Bu övgüler şüphesiz CHP'ye ve onun ülkeyi yönetme şekline

de yapılmıştır. Elbette ki uzun yıllardır devam eden tek parti iktidarının, basının bu tutumunda belirleyici olduğunun altı çizilmelidir. İncelenen gazeteler arasında bilhassa Ulus Gazetesi, CHP'nin yarı resmi yayın organı gibi kurultaya ilişkin en ayrıntılı yayın yapan gazete olmuştur. Bu kapsamda kurultayla alakalı hemen her hadiseyi, Ulus Gazetesi'nden detaylarıyla takip edebilmek mümkündür. Ayrıca Ulus Gazetesi'nin kurultaya ilişkin bolca görsel arşiv/fotoğraf kullanmasının, dönemi yazılı bilgilerin yanı sıra görsel açıdan yansıtması bakımından önemli bir kaynak hüviyetini haiz olduğu düşünülmektedir. Yine konu itibarıyla Vakıf Gazetesi'nin Cumhurbaşkanı'nın söylemlerini öne çıkardığı, Akşam Gazetesi'nin de kurultaya sürecine dair çeşitli malumat aktardığı tespit edilmiştir.

Sonuç olarak 8-15 Haziran tarihleri arasında 8 gün devam eden kurultayda, hükümet ve parti yetkilerinin en üst düzeydeki iştiraki ve Türkiye'nin her köşesindeki parti teşkilatlarından gelen delegelerle geniş katılımlı istişareler yapılmış; bu bağlamda ülke idaresine ve CHP iç işleyişine yönelik çeşitli yeni kararlar alınmıştır. Dolayısıyla bu kurultay, Türkiye'nin savaş yıllarında hükümet politikalarının şekillenmesine katkı sağlaması ve başta TBMM ile parti içi demokratikleşme sürecine yönelik önemli yeni adımlar atması hasebiyle Türk siyasetinde yeni bir dönemin kapılarını aralamıştır. Neticede çalışmada incelenen CHP'nin 6. Büyük Kurultayı'nın; gerek dönemin siyasi atmosferi ve politikasının anlaşılması gerekse icra edildiği dönem için Türk siyasi tarihinde belirleyici bir etkisinin olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim bu kararların uygulanmaya başlamasının yanı sıra özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında içerideki politik ve sosyo-ekonomik durum ile uluslararası konjonktür, Türkiye'nin çok partili yaşama geçilmesine olan ihtiyaç ve gerekliliği ortaya koyacaktır.

Kaynakça

1. Arşivler

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü Fonu, 30.10.0.0/56.343.17.

2. Süreli Yayınlar

Akşam Gazetesi

Ulus Gazetesi

Vakit Gazetesi

3. Kaynak Eserler

C.H.P VI. ncı Büyük Kurultayın Tetkine Sunulan Nizamname Projesi, Ankara, 1943.

4. Araştırma ve Telif Eserler

Deringil, Selim; *Denge Oyunu İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*, Türk Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1994.

Güven, Cemal; "Cumhuriyet Halk Partisi Müstakil Grubu (1939-1946)", *Akademik Araştırmalar 2020*, (Ed., Coşkun Arslan vd.), Çizgi Kitabevi, Konya 2020, s. 357-365.

Heper, Metin; *Türkiye'nin Siyasal Hayatı*, Doğan Kitap, İstanbul 2011.

Mutlu, Sevdâ; "Tek Parti Döneminde Parti-Devlet Bütünleşmesine Bir Örnek: "Dilek Sistemi", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 29 (86), Temmuz 2013, s. 53-102.

Ökte, Sezai Kürşat; *CHP Vilayet Kongrelerinin Parti Politikalarına Etkileri 1930-1950*, İleri Yayınları, İstanbul 2022.

Unat, Kadri; “Tek Parti Döneminin Son Genel Seçimi: 1943 Seçimleri ve Cumhuriyet Halk Partisi’nin Seçim Propagandaları”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (56), Bahar 2015, s. 209-248.

Uyar, Hakkı; *1923’ten Günümüze CHP Tüzükleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme*, Tüses Yayınları, İzmir 2000.

Uzun, Hakan; “Tek Parti Döneminde Yapılan Cumhuriyet Halk Partisi Kongreleri Temelinde Değişmez Genel Başkanlık, Kemalizm ve Milli Şef Kavramları”, *ÇTTAD*, 9 (20-21), Bahar-Güz 2010, s. 233-271.

Uzun, Hakan; “Cumhuriyet Halk Partisi’nin 1946 Olağanüstü Kurultayı”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 13 (26), Bahar 2013, s. 139-161.

4. Elektronik Kaynaklar

CHP Resmî Sitesi, “CHP Tarihi”, <https://chp.org.tr/chp-tarihi>, erişim tarihi: 07.08.2024.

Web Archive, web.archive.org, “CHP’nin Kurultaylar Tarihi”, <https://web.archive.org/web/20200719125726/https://www.cnnturk.com/2010/turkiye/05/22/chp-nin-kurultaylar-tarihi/577149.0/index.html>, erişim tarihi: 07.08.2024.

Ekler

Ek 1: Vakit Gazetesi'nin 8 Haziran 1943 tarihli baskısında 6. CHP Kurultayı

8
HAZİRAN 1943
SALI
YIL: 26'SAYI: 9090
Her gün 6 sayfa.

İdare evi
ANKARA 60
Posta Kutusu: 151, 46
Telex: 34370 (İstanbul)
Telefon: 31418 (Yeni)
Sayın Hürriyet 5 Kurş

VAKIT

Kitap kuponu Sayı : 4

Bu kupondan 5 tane getiren "Dün ve Yarın" külliyyatını 60 seçme eserlerden iki danesini % 50 teneziyle alabilecektir.

Cumhuriyet Halk partisi altın-cı kurultayı bugün açılıyor

Parti Kurultayı açılırken..

Yazan: ASIM US

Pütün hazırlanmış sekizi Ankara'da Cumhuriyet Halk Partisi'nin altın-cı kurultayı toplanıyor. Parti meclislerinden, vilayetler idare heyetleri reisleri ile ilâyet konseylerinde seçilen üyelerden teşekkül eden kurultay, dört senede bir toplanması da iması mahiyette bir bildiri çıkar. Beşinci kurultay ikinci Cihan harbinin başlangıcında toplanmıştır. Bu altın-cı toplantı harbin dönümünü yıl içinde en büyük bir başarıya kavuşmuş ve beş katına raylı olan ates dalgalarının bütün hükümetlerini sarıya bir devreye toplayan emeliyle ilâzlarla daha ziyade ehemmiyet alan bir buluşmadır.

Cumhuriyet halk partisi Türk milletinin idareci mensubiyetini içinde tutan siyasi bir teşekküldür. Partimizin kökü Türkiye'nin kurtuluş tarihine gitmektedir. 1911-1918 harb-i Osmanî imparatorluğuna ve müttakiflerinin mağlûbiyetine ve sona erdikten sonra İstanbul hükümetine imza ettikleri Sevr muahedesi yalnız bu devletin parçalanması kalmıyordu. Türk milletinin hayat ve istiklâline kasıtlı olarak. Sevr muahedesi'nin tutukları arasında Türk devleti tahli ile ifade edilecek bir mevduet bırakılmıyordu. Millet'in varlığını ve istiklâl hakkını müdafaa için silâha başvurmuştuk başka tarafe görünmedi. İşte o vakit Mustafa Kemal ile arkadaşları mücahede meydanına atıldılar. Türk milletini kendilerinin yaradılarını çağırıldı. Bu suretle millet mücahede başlanırsa oldu.

Üstün harp galibiyet olan devletler Sevr muahedesi'nden evvel Mondros müttakiesi ile Türk milletinin elinden silâhlarını almış ve memleketin bütün stratejik noktalarını düşman askerlerine ıvaz ettirmiş oldukları için Atatürk arkadaşlarının başına zecirlikleri millet mücahede'ye başlamak kâfiye değildi.

Bununla beraber Türk milleti umumi harbin buraktığı yorgunluklar, acılar, sefaketler ve mahrumiyetler içinde İstanbul hükümetinin hıyanetine rağmen yeni hastan seferberliği yaptı, bir bir taraftan askerler içinde eline zecirlikleri kırk küçük silâhlarla cepheye koştu, modern silâhlarla mücahede düşman ordularla karşılaştı ve sonunda mücahede oldu.

O vakit bütün dünyaya bir müddet olarak görülen bu büyük başarı Atatürk arkadaşlarının kurtuluş

Cumhuriyet Halk Partisi'nin değişmez Genel Başkanı Milli Şefimiz İsmet İnönü.

Büyük Millet Meclisinde

Yeni kazanç vergisi kanunu kabul edildi
Maliye Vekili mebusların sualleri üzerine izahat verdi

Ankara, 7 (A.A.) — Büyük Millet Meclisi bugün Refet Ca-nırcı'nın başkanlığında yaptığı toplantıda Türkiye ile Almanya arasında ticari mübadelelerin tamamiye dair anlaşmanın temidinde ve yeni Türkiye - Almanya ara-

ındaki ticari mübadele anlaşma-sının 10 ve 1 numaralı listelerinde değişiklik yapılmasına ait mek-tupların tedbikleri hakkındaki ka-nun tasarıları ile yine bu ticari anlaşma çerçevesinde, içinde "pro-tokolleri" (Devamı Sa. 8 No. 3 sat.)

1. sınıf mücadelesi

Üçüncü sınıf sinemalar bir ay kapanacak
Diğer sinemalar da seanslar arasında

Partimizin Değişmez Genel Başkanı
İNÖNÜ
Saat onda bir nutukla ku-rultayı açacak
Kurultayın çalışmaları gele-cak salıya kadar sürecek

Ankara, 7 (Vakit muhabirinden) — Cumhuriyet Halk Partisi'nin altın-cı Kurultayı yarın (bugün) saat onda Dil, Tarih ve Coğrafya fakültesinde, partinin genel başkanı Milli Şef İsmet İnönü'nün nutuklarıyla açılacaktır. Milli Şef'in nutukları radyo ile yayımlanacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi Kurultayı her toplantısında Kemalist rejiminin kurduğu halk idaresi esasları üzerinde çalışarak gelecek dört yılın ana pro-

ramlarını hazırlayan ulusal bir kurumdur. Büyük Kurultaylar iç politikamız ve devlet yönetimi'nin yakından ilgilendiği maddeler hakkında kararlar alarak parti teşkilatına ve hükümetin çalışmalarına başka mal edelmislerdir. Her Kurultayı bu yolda önemli başarılar ve neticelerle sona ermiştir. Altın-cı büyük Kurultayın da başarıyla geçeceği ve hayırlı kararlar alacağı muhtemeldir. (Devam 2. sırada)

Parti Genel Başkanı seçili Başbakan Şükrü Sarıcağın

Parti Genel Sekreteri Memah Şekit

Milli Şef İngiltere Kralını tebrik etti

Ankara, 7 (A.A.) — Reisi-cumhur İsmet İnönü tarafın-dan doğumunun yıldönümü mür-nasebetiyle gönderilen tebrik tel-grafına İngiltere kralı İmpara-tor majeste Altın-cı Çorç teşek-kür telgrafıyla mukabelede bu-lunmaktadır.

Arjantin'de örfi idare ilân edildi

Parlamento dağılıp, muvaka-tat hükümet çekildi

Buenos Ayres, 7 (A.A.) — General Rivasmon hükümeti şeffaflıktan istifade etti ve general Pedro Ramirez'i yeni rejimin hükümetini teşkil et-meye yetkili bildirdi.

İstifalar
Madrid, 7 (A.A.) — Bormosay-resten gelen haberlere göre, yeni Arjantin kabinesinde mak-yet ve adliye nazırları olan Rosa ile Kalderon istifalarını vermişlerdir. Rosa ve Kalderon yeni kabine-de yerine sıvı olarak bulun-maktadırlar.

Örfi idare
Montevideo, 7 (A.A.) — Ar-jantin'de örfi idare ilân edilmekte-dir. Arjantin radyosu general Ramirez'in istifası emredildiğini bildirmiştir.

Parlamento dağıldı
Buenos Ayres, 7 (A.A.) — General Rivasmon parlamentoya dağıtılmış-tır. (Devamı Sa. 8 No. 3 sat.)

İtalyan donanması harekete geçecek mi? Almanların ısrarı üzerine Romada bu nokta müzakere ediliyormuş

Sen Götür
tüneline inilâk

Londra, 7 (A.A.) — Britan-ya: İtalyan filosu, müttakiflerin hareket üslu-u şimali Afrika'da bulunan uçakları tarafından fa-

ları bedmetin amillerinden bi-rinin İtalyan filosunun kiti ve-ziyeti olduğum iddia etmekte-dir. Bütün bu görüşmeler ya-

Near East Historical Review
www.nehrreview.com

206
NEAR
EAST
HISTORICAL
REVIEW
14 / 2
October
2024

Ek 2: Akşam Gazetesi'nin 8 Haziran 1943 tarihli baskısında 6. CHP Kurultayı

Devlet Nüshası

MUSTAFA NEZİN ALBAYRAK

SARAY LOKANTASI

Temaliği, yağları ve Türk aşevi mühterinin rağbetleri daima maharı terakiddir, 2 nci katta Yeni Salon, Tazelik, Kuyunlar, Karaköy Bebek Tramvay durağı No. 81

A K Ş A M

Sene 25 — No. 8848 — Fiyatı her yerde 5 kuruştur.

SALİ H İzzatın 1943

Sahibi Necmeddin Sadak — Nefriyat müdürü: Hikmet Feridun Es — AKSAM Matbaası

Bu durgunluk neler hazırlıyor?

Yaz günlerinin cepheledeki bu durgunluğunun geçici olduğunu bildiren birçok haberler geliyor. Her yıl, gelecek hareketleri Almanların önceden söylemiş oldukları, bu sefer Berlin sadece esas zafer" den bahsediyor, müttelik çevreleri ise yakında büyük işler olacağını seslendiriyor. İngiltere Başbakanı Vasingtonden sonra Afrika'ya giderek kumandanları konusuna, verilen kararların yerine getirilme üzere olduğunu ilahet sayılabilir. Son günlerde İtalyaya yapılan ve bilhassa akdenizin ilk geçit noktaları Pantelleri ve Sicilya adaları ile deniz üssü Specia üzerinde toplanan şiddetli hava saldırıları buradaki işi gerçekleştirme istediğini gösteriyor.

Almanya, elindeki son kuvvetleri üçüncü ve sonuz bir Rusya taarruzunda harcamaktansa Avrupa'da kalıp en elverişli yerde ve zamanda tahlini denemeği uygun buldu. Almanya için, bundan sonra harbi kazanmanın, daha doğrusu kaybetmemenin tek çaresi yenilimeye, vakit kazanmaktır. Almanya bekleyecektir.

Harbin uzun sürmesi Mütteliklerin aleyhinde olduğunu M. Churchill son taktikada açıkça söylediğini iş Akdenizinde simdiyen bazı hareketlere girişmek, bu yaz hiç olmazsa İtalyayı harp dışı bırakmak çarelerine başvurulması bekleniliyor. İhtimal ki Sovyetler de Mütteliklerle birlikte harekete geçeceklerdir.

Nerelede neler olacağını kestiremek imkânında olmaksızın, göze çarpan manzara Almanya'daki cepheyi tutulmuş, haliken mahalliyetini yükseltmeye ve boğuncuları korkutmaya yarayan nutukları söylerken Müttelikler tarafından taze bir heyecan ve büyük umitler belirlenmiştir.

Harbi tahliye denetleri görülecek başka bir amilinde de işi karıştırmıyormuşlarmış. Afrika'da yeni bir Fransa kuruldu. Sınırlar Fransa Afrikası askerlik bakımından bağımsız bir kaynaktır. Fransada Laval, Almanya işçi toplarken general Goff, Mütteliklerle beraber harbedecek Fransız ordusunu hazırlıyor. Valatlarını ve şereflerini korutmak için uğraşan bu adamların biran önce Fransa topraklarına ayak basmak için naal can atkılarını düşünürse, yeni hareketlerde Fransız ordusunu ne derece hesabı katılacak bir yar-

Parti Kurultayı toplantı, Milli Şef sık sık akışlanan mühim bir nutuk söyledi

Cihan harbinin türlü dalgaları ortasında Türk milletinin itibarı ve kuvveti şerefle yükselmiştir

Cihan harbinin bugününde de yurtta sulhu muhafaza etmek hedefini güdüyoruz. Memleketin emniyeti ve müdafaası için hazır ve kararlı bulunuyoruz

Harici emniyetin muhafazası, memleketin müdafaası, idarî meseleleri ve bize çok ıstırap veren geçim zorluğuyla ihtidadi ve istidadi yollarla uğraşma ve şimdiye kadar gördüklerimizin en ağır şekilde bir hazine ihtiyacını giderme hükümeti işlerinin başlıcalarıdır

Ankara 5 (Akşam) — Cumhuriyet Halk Partisinin altıncı büyük kurultayı bugün saat onda Diğ. Tarih, Coğrafya fakültesinde toplanmıştır. Salon çok kalabalıktır. Bakında ennet devletlerin seçilmiş bulunuyordu. Evvelde Bayraktar B. Gümrü Sarıoğlu ile alıklar arasında kürsüye gelmiş ve: Arkadaşlar! 6 nci kurultayı açarak bilginler, bu iki saatın seçilmiş ilahikası kabul edilmelidir. Reis vekillerinden sonra 1 kilitp seçilmiştir. Buna müteakip Milli Şef, şiddetli alkışlarla arasında sözünü ederek kürsüye çıkıp ve ilk nak alışıktan nutukunu söylemiştir.

Ankara 5 (A.A.) — Cumhuriyet ve Cumhuriyet Halk Partisi delegeleri genel bağlamı iznet bölün Partinin altıncı kurultayını şasekdaki nutuklarla açmaktadırlar.

Büyük kurultayın sayın şefiyle; Partinin altıncı kurultayını açmakla bahırtıyım. Şeyin iyileşir seçilmiş olmaktadır. Partimizin en büyük ihtiyacıyla şerefe temelli eden sız arkadaşlarımız beraber onun büyük kurultayı Ebedi Şefimize Atatürk'ü yüreklerimizden tağan yükrün ve emniyet duyulması anarım.

İz muvaffak etmek için, emnini diklatte ve iş birliğine istinat etmekteyiz. Ancak bu sayede de Cumhuriyet hükümetini, sağlan millî binlerce dayandıkları bilerek, arızandaki ağır yükleri taşımaya muvaffak olamıyorduk. Parti müstaki grupların tek terbiye olarak dört senelik açılman, verim ve işi neticeli sayılır. Kurultaydan aldığımız vasiyetler ita ederken Mecliste sözünü muhafaza eden, hükümette millet karşısında fikirlerini söylemek emelinde işi peğmetmeye ve hükümette yardım olmaları, gös künde olan müstaki grupların iyileşmesi, tepdikleri seneyi boyu bitirir. Bu yeni teşkilatın işi bir kilitli olduğu, tek Parti içinde yeni bir mürakabe teminatı getirileceği tanınmıştır.

Büyük Millet Meclisinin ana şerhleri göstermeye çalıştım varlığı ve galpına, müstahabın kolay ve güç sanamlarına mukadderatı idare etmek için, onun ne kadar sağlan ve kuvvetli olduğunu gözdeniminde anladık. Öyleyse münasirlik de Büyük Millet Meclisinin, millet idaresi için hakiki muvaffakiyet ve istinat kaynağı olacağına şüpheyiğünümde inanmam bulunma Jorun.

Türk milletinin itibarı

Anız arkadaşlar; Cumhuriyet hükümetinin geçen devrede karşında bulunduğu meseleleri geç biliyoruz. Bu meseleleri

ini güdüyoruz. Memleketin emniyeti ve müdafaası için hazır ve kararlı bulunuyoruz. Milletini varlığı için koledere, onun insanca ve paraca bütün kaynaklarından istifade etmeye mecbur olduğumuzu biliyoruz. Büyük cihan âleminin ne vakit ve nasıl birleşeceğini kimse tahmin edemez. Haritâ bilincine kadar olduğu gibi, ihtikaten sonra da, milletinin kendi varlığını doğrudan doğruya alıkdar eden ne gibi yeni meseleler çıkacağını tahmin etmek de güçtür. Her halde bugünkü kan dökülmesi vatanparvar ve umutlular milletinin, müstakil varlıklarla, yan yana gelip çözümleri için çok zaman gerektirir. Bütün bu ihtimalleri hesaba katan işi aynen ve emniyet kuvveti milletleri edilmekte cerekederler.

Geçen devre faaliyeti

Sayın arkadaşlarımız; Partimizin geçen devredeki faaliyetini memnun olarak gözden geçirebiliriz. En evvel Büyük Millet Meclisinin son seçimiindeki Parti galpını överek anmak isterim. Geçen devrimde deneme serüveni başlatmışız yenilik, bu seçimde daha geniş ölçüde, hususiyet seçmenlerin kesin kararına müstakid olarak daha il-

Tifüs mücadelesi

Hıfzıssıhha meclisi mühim kararlar verdi

Üçüncü sınıf sinemalar bir ay müddetle kapatılıyor — Pis kahveler de kapatılacak, kahvehanelerde kimse yatırmayacak

Vilayet hıfzıssıhha meclisi dün salihye müdürliğinde vali ve belediye reis doktr Lâfî Kırdarın reisliğinde ayık toplantısı yapmış toplantı çok vakit kadar devam etmiştir. Çünkü toplantıda şehrim umumî salihye vakti arasında tifüs müdaddet bilhassa görülmüştür. İhtilâmdan sonra verilen kararlar şunlardır:

1 — Şehride toplanan pagavahalar muayyen yerlerde depo edilerek satılmaktadırlar. Belediyelerin müdaddet almadan ve şahh müstakibeye tahsil olmaksızın depo edilen veya gıyaya buraya atılan pagavahlar derhal imha edilecektir.

2 — Mahalle aralarında kullanılan aya satılma kati surette nihayit verilecektir. Eski saygıların alın ve satımı için muayyen yerler ayrılacaktır. Buradaki saygılar eldiven görülmenden satılmayacaktır.

3 — Üçüncü sınıf sinemaların bir ay müddetle kapatılmasına karar verilmiştir. Birinci ve ikinci sınıf sinemalar da devami olarak sena yapmışlardır. Her zaman arasında bir saat kadar bir zaman bulunacak ve bu müddet içinde sinemalar havalandırılarak devamlı edilecektir.

4 — Pis kahveler derhal kapatılacaktır.

5 — Kahvehanelerde, bakkalalarda ve vapurlarda bir takım adamların gıceleri otaş gibi yatmaları görülmüştür. Bunlar, kati surette menedilecektir.

6 — Tevhitinârinin ve diğer mahkemelerin ihtiyacı göre ayrırtılacaktır.

Bu sahahki telgrafatır 2 nci sahifemizedir

manda bütün memleketin bu teklifleri tamamlamak bütün Parti arkadaşlarımızdan candan arzusu olmalıdır. Cumhuriyetimizin kültürel ve içtimai eğitiminde Halkveriler ve Odaların büyük kıymetleri işte anlatmaya muvaffak olursak, temsil tebehhalleri hususiyetlerle büyük mikyasla birbirine oklenmeye çalışalım. Bu şekilde Halkveriler ve Odaları, her tale tamamlanması kolaylaştırmak olur.

Anız arkadaşlarımız; Parti nizamnamesi ve programı için huzurunuza getirilen projeleri yakın işli ile karıştıracaktırmıyormuyorum. Çetin aralarda ve büyük meseleler ortasında da Partimizin memleket için ve millet için iyiliği için yapışık ihtidadi ne kadar bağlı olduğunu gör

Ek 3: Vakit Gazetesi'nin 9 Haziran 1943 tarihli baskısında 6. CHP Kurultayı

9
HAZİRAN 1943
ÇARŞAMBA
YIL: 24-SAYI: 9091
Her gün 6 sayfa.

YAKIŞI YAZDI
İdare evi
Ankara cad.
Posta Kutusu: 341.46
Tel: YAKIŞI İstanbul
34370 (İdare)
Telefon: 31415 (YAKIŞI)
Sayın Heryerde 5 Kurum

VAKIT

Kitap kuponu Sayı : 8

Bu kupondan 5 tane getiren "Dün ve Yarın" külliyyatın 60 seçme eserinden üçünü % 50 tenazilata alabilecektir.

Milli Şefimiz Parti kurultayını değerli bir nutukla açtılar

Savaşçı Fransızların Derdi

Yazan: ASIM US

General Lécot ile general Jiro İtaliyada iki baskı bir meclis kurultayları bu meclisin adına Milli Fransız kurultay komitesi de. Zahirin anlaşması gibi ol. Fakat bu neticeye varan zaman her iki general birleşti. Yeni bir aydın. Önde kaldılar. Milli kurultay meclisi. Bu harice tanınmak meselesinde. Zira Cezaide teşkil edilen bu yeni hükümetin milletler arasında siyaset sahnesinde iş görebilmesi için dış ve içtari devletler nezdinde elçiler, konsolosluk göndermesi, imanın için de savaşçı Fransızların kurultayları hükümetin tasarrufları lazım geliyordu. Halbuki daha ilk adımda bu istikamette alınan teşebbüsler milletlik mahkemelerinde mahalefete uğradı.

İtaliyalar şimali Fransada kurultay milli kurultay hükümetini her imamlara göre bayırsalınan bir yeni meclis komitesi diye teklif ediyorlar. Amerikalılar da buna sadece mahalli bir idare mahkemelerine görüyorlar. Bu vaziyete göre savcı Fransızların kurultayları komite meclisi bir Fransız hükümeti olamaz, olamayınca bu hükümet bunu tasdik de mahall mahall. Sadece şimali bir sanuma kati ediler. Fransız işleri yanına. Genel kuvvetlerindan kurultay mahall. Önceki sonra serbest bir itidap yapılır. Fransız milleti. Yeni bir yeni bir parlamento ve bu parlamentonun imadına ile yeni bir hükümet kurulur. İşte bu telâhî taraftı şimali sa-

Aziz Şef dedi ki :

Gelecek zamanları kuvvetli ümitlerle beklemäge hakkımız vardır

Cihan harbinin bugününde de yurd-
da sulhü muhafaza etmek hedefini güdü-
yoruz. Memleketin emniyeti ve müdafaa-
sı için hazır ve hararlı buluyoruz. Mille-

tin varlığı için icap ederse, onun insanca
ve paraca bütün kaynaklarından istifade
etmeğe mecbur olduğumuzu biliyoruz.

En büyük Meselemiz

Türk milletinin ileri bir insan cemiyeti olarak inhiyaçlarını lemin etmeklik

Ankara, 8 (A.A.) — Cumhuriyet ve Cumhuriyet Halk partisi değişim genel başkan İsmail paşanın altıncı kurultayın açışındaki nutukla şöyle açmırlar:

"Büyük Kurultayın sayın üyeleri:

Partimizin altıncı Kurultayını açmakla bahıtarım, Sayın üyeleri sevgilerle selamlarım. Parti-

minin en büyük salhiyyetini se-
refle temsil eden siz arkadaşla-
rımın beraber onun büyük kur-
ucusu Ebedi Şefim's Atatürk'ü,
vürkelerimden taçan gülsün ve
minnet duygularıyla anarım. Ta-
rihte yer alan epleri gibi bu ku-
rultayın da milletimizin ilerleme
ve yükselme çalışmalarında kıy-
metli bir hatıra bırakacağına em-
nimim. (Devam 2 nede)

Atatürkün manevi huzurunda

Kurultay namına bir heyet
Ebedi Şefin muvakkat kabrine çelenk koydu

Ankara, 8 (A.A.) — Cumhuriyet halk partisi altıncı büyük ku-
rultayının bugün açış celsesinde
bir çok imamları verilen bir tak-
rir ile partinin bunisi, Ebedi Bağ-
kanı, Türkiye cumhuriyetinin mü-
esses olan aziz Atatürkün mu-
vakkat kabrinin büyük kurultay
adına seçilecek bir heyet tarafın-
dan ziyaret edilerek bir çelenk
koyarak suretile manevi huzuru-
na minnet, sevgi ve saygıların
sunulması teklif edilmiş ve bu
teklif suretili alkışlarla karşlan-
mıştır.

Vilâyetler delegeleri arasında
seçilen bir heyet saat 15 de ku-
rultay ikinci başkanı Hasan Sa-
kancın başkanlığında olarak ku-
rultay adına Atatürkün muvakkat
kabrine ziyaret ederek bir çe-
lenk koymuş ve Ebedi Şefin ma-
nevi huzurunda bir tasam vak-
fesinde bulunmuştur.

İstila denemeleri başladı

Lampeduza İtalyan adasına ko- mandos akını yapıldı

Mihver, beş bölükte yapılan baskının
püskürtüldüğünü bildiriyor

Müttefikler Akdenizde büyük kuvvetler tahşit ettiler

Berlin, 8 (A.A.) — Alman or-
duları başkomutanlığı tebliğlen-
den:

Dünyanın dört bir baskın hare-
keti Akdenizde Lampedusa ada-
sını alması teşebbüsü emilmiştir. İ-
talyan kataları taarruz püskürt-
müşler, bir kaç gemi batırılmışlar
ve karaya çıkan düman müfre-
selerini yok etmişlerdir.

İtalyan tebliği

Roma, 8 (A.A.) — İtalyan or-
duları umumî karargahı 1119
numaralı tebliğinden:

Lampedusa adasının karşı İta-
lisan birlikleri tarafından yapılan
çıkarması teşebbüsü, bir kaç dü-
man deniz taşıtı batırarak emil-
dilemiştir. İtalyan tarafından süratle ön-
lenmiş ve püskürtülmüştür.

Londra malumat veriyor

Londra, 8 (A.A.) — Alman teb-
liğinde, Lampedusa adasına ya-
pıldığı bildirilen müttefik hücumu
hakkında bugün Londra'da hiçbir
malumat verilmemiştir.

(Devamı Sa. 8. 3. de)

Kurultayın açılış celsesi nasıl oldu?

Seçilen encümenler öğleden sonra çalışmalarına başladılar

Ankara, 8 (A.A.) — Cümhu-
riyet halk partisi altıncı büyük
kurultayı bugün Dil ve Tarih Coğ-
rafiya fakültesi konferans sala-
nında toplanmıştır. Kurultayın
açılış celsesinde bütün vekiller
erkek ile büyük ve orta sçiler
ve kalabalık bir davetli kümesi
hazır bulunmuştur.

Saat tam 10 da parti genel
başkanı vekili Bayraklı Şükrü Sa-
racoflu başkanlık yerini alarak
kurultay konuşmalarına başlan-
madan önce parti içi münazame-
si gereğiyle yoklama yapıldığını
bildirmiştir. (Devam 2 nede)

Mühim harekât başlıyacağı için... General Jiro başko- mutanlığı bırakmıyor

Tifüsle mücadele

Üçüncü sınıf sine- malar kapatıldı

Tifüsle mücadele devam
edilmektedir. Üçüncü sınıf sine-
maların bir ay müddetle kapa-
tılması hakkındaki karar dün tat-
bik edilmiştir. Bazı sinema sa-
hneleri itiraz ederek ikinci kün-

Çörçilin nutku:

Geniş ölçüde deniz harekâtının yakın olduğu aşikârdır

İngilteredeki ve Afrikadaki ordularımız-
dan umduklarımızı elde edeceğiz

Londra, 8 (A.A.) — M. Çör-
çil bugün Bükinyam sarayına
girmiş ve öğle vemeçini soyayda
yiyen Bayvekil son seyahati hak-
kında Krala izahat vermiştir.

NUTKU DİNLİYENLER

Londra, 8 (A.A.) — Bugün
M. Çörçilin nutkunu dinlemek
için Avam kamaraının dilomata-
lara mübaşur locasında bilhassa İs-
panya, Amerika, Sovyet Rusya,
Arjantin, Brezilya büyük elçileri
hazır bulunmuşlardır. Halka
mahsus localara Amerikalı ve Ka-
nadalı subaylar vardı. Geçen
umumi harpte Bayvekil bulunan
M. Lloyd Corge de nutku dinle-
mek üzere Avam kamaraına gel-

ra bugün Avam kamaraının ke-
tima salonuna girdiği zaman re-
vecanlı trahatlarla karşılaşmış-
tır.

Bayvekil beklenen nutkunu
söylemek üzere ayağa kalktığı
zaman salonu tekrar harvetti ve
sürekli alkışlar kaplamıştır.

Çörçil nutkuna şu sözlerle baş-
lamıştır:

"... Müttefiklerin harp gayret-
leri devamlı surette ve harla ar-
tarak tedricen taarruz sahalarına
intikal ettikçe kurmay hevertleri
azası ile harekâtın müvakkat sevk
ve idaresinden mesul olanların
sık sık buluşmaları zarureti baş-
güstermiştir.

[illegible]

Ek 5: Akşam Gazetesi'nin 12 Haziran 1943 tarihli baskısında 6. CHP Kurultayı

Ek 6: Ulus Gazetesi'nin 13 Haziran 1943 tarihli baskısında 6. CHP Kurultayı

[illegible]

Ek 7: Ulus Gazetesi'nin 16 Haziran 1943 tarihli baskısında 6. CHP Kurultayı

ÇARŞAMBA
16
HAZİRAN
1943
2 KURUŞ

GENEL BAŞKANI
Tülay: U. U. S. Ankara
Başkanı: 1943
Genel Başkan: 1943
Genel Başkan: 1943
Genel Başkan: 1943

ULUS

ADIMIZ ANDIMIZDIR

VARLIK

Genel Başkan: 1943
Genel Başkan: 1943
Genel Başkan: 1943
Genel Başkan: 1943

VI ncı Büyük Kurultay dün sona erdi

Milli Şefimiz İnönü

VARLIK

Başvekilin nutku

Fatih Rıfat ATAY

Genel Başkanın konuşması...

Kurultayı kaparken dedi ki:

Gelecek Kurultay'a açık alınla hesap vermek dileği başlıca amacımız olacaktır

C. H. P. VI ncı Büyük Kurultayın dördüncü toplantısında, üyeleri yakıştırdıkları ve gördükleri başarıları, "başarı", "başarı" sözleriyle...

VARLIK

Başvekilin nutku

Fatih Rıfat ATAY

Genel Başkanın konuşması...

Büyük Kurultay'ın dünkü kapanış celsesinde

Başvekilimiz B. Şükrü Saracoğlu iç ve dış durumun veciz bir izahını yaptı

C. H. P. Genel Başkan Vekili diyor ki:

VARLIK

Başvekilin nutku

Fatih Rıfat ATAY

Genel Başkanın konuşması...

Büyük Kurultay'ın dünkü kapanış celsesinde

Başvekilimiz B. Şükrü Saracoğlu iç ve dış durumun veciz bir izahını yaptı

C. H. P. Genel Başkan Vekili diyor ki:

VARLIK

Başvekilin nutku

Fatih Rıfat ATAY

Genel Başkanın konuşması...

Büyük Kurultay'ın dünkü kapanış celsesinde

Başvekilimiz B. Şükrü Saracoğlu iç ve dış durumun veciz bir izahını yaptı

C. H. P. Genel Başkan Vekili diyor ki:

VARLIK